

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MEDDELELSER

OM

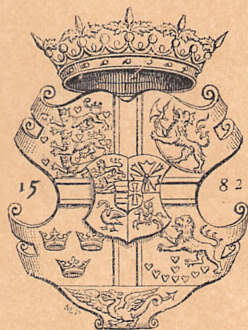
RIGSARKIVET

FOR

1898—1900.

AF

C. F. BRICKA.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS C. A. REITZEL.

1901.

Indhold.

	Side
I. Rigsarkivet i sin Helhed.	
1. Organisation og almindelige Forhold	1.
2. Budget og Regnskab	7.
3. Gaver og Kjøb	12.
4. Litterær Virksomhed.	15.
5. Bogbinderiet	17.
6. Personalet	17.
II. Hovedarkivet.	
1. Benyttelse	20.
2. Tilvæxt	21.
3. Ordnings- og Registreringsarbejder	25.
4. Lokaler	29.
III. Provinsarkiverne.	35.
1. Provinsarkivet for Sjælland, Laaland-Falster m. m.	39.
2. Provinsarkivet for Fyn	41.
3. Provinsarkivet for Nørrejylland.	42.

I. Rigsarkivet i sin Helhed.

1. Organisation og almindelige Forhold.

Da der med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt Extrakter og Udskrifter af de i Arkivet beroende Retsprotokoller ere stempelpflichtige eller ikke, havde udviklet sig forskjellig Praxis i Hovedarkivet og i Provinsarkiverne, idet man hist, hvor Højesterets Protokoller indtil 1800 opbevares, ikke anvendte Stempelpapir, medens man i disse fulgte den modsatte Fremgangsmaade, maatte det anses for ønskeligt at fjærne denne Uensartethed, og der skete derfor fra Arkivets Side Henvendelse til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet med Anmodning om at fremkalde en Udtalelse fra Generaldirektoratet for Skattevæsenet om Arkivets Stilling til Loven af 19. Septbr. 1861 om stemplet Papir, idet Arkivet dog ytrede som sin Formening, at Retsprotokoller, ligesom alle andre Protokoller og Papirer, ved at gaa over i et offentligt Arkiv skifte Karakter og ved Siden af deres oprindelige faa en historisk Betydning, der gjør, at de maa betragtes som anderledes stillede end Protokoller, der udelukkende ere i vedkommende juridiske Embedsmands eller Domstols Værge. Dette for Arkivet ikke uvigtige Spørgsmaal afgjordes ved følgende Skrivelse fra Ministeriet:

Ministeriet
for
Kirke- og Undervisningsvæsenet.
Kjøbenhavn, d. 27. April 1899.

I Anledning af Hr. Rigsarkivarens behagelige Skrivelse af 27. Februar d. A. angaaende Spørgsmaalet om, hvorvidt

Extrakter og Udskrifter af de i Rigsarkivet beroende Retsprotokoller ere stempelpflichtige, skal Ministeriet, efter om Sagen at have brevvevlet med Generaldirektoratet for Skattevæsenet, tjenstligst meddele Dem til behagelig Efterretning, at bemeldte Generaldirektorat har udtalt, at det ikke skjønner rettere, end at de af Arkiverne udfærdigede Extrakter og Udskrifter af Retsprotokoller ere stempelfri, idet Forskriften i Stempellovens § 71 kun kan antages at omfatte egentlige retslige Udfærdigelser.

V. *Sthyr.*

S. Sporsén,
Fm.

Medens denne Afgjørelse angik det samlede Arkiv, have ellers de faa vigtigere nye Bestemmelser, som ere trufne i Tre-aaret, drejet sig om Provinsarkiverne alene, saaledes da Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet i Anledning af en opstaaet Strid mellem et af Provinsarkiverne og en Retsbetjent om Betalingen for en af hint leveret Udskrift af en fra dennes Embede hidrørende Retsprotokol under 22. Febr. 1898 udtalte, »at man efter nærmere Overvejelse af Sagen er stemt for, at der med Hensyn til det omhandlede Spørgsmaal i Almindelighed træffes den Ordning, at de Embedsmænd, der ikke ønske at betale for Afskrifter fra Provinsarkiverne, men selv ville besørge dem, faa Arkivalierne udlaante i dette Øjemed fra Arkiverne uden Udgift for sig eller deres Embeder, saaledes at Embedsmændene altsaa fremtidig skulle have Valget imellem enten at faa Afskrifterne leverede af Arkiverne mod Betaling eller paa egen Bekostning lade dem besørge i Arkivlokalerne eller uden Udgift for sig eller deres Embeder faa Arkivalierne til Laans til midlertidig Benyttelse eller til Afskrivning, samt at det i Henhold hertil og efter stedfunden Forhandling med Finansministeriet er besluttet, at der i Forslaget til Finansloven for Finansaaret 1899—1900 skal optages Forslag om fornøden Bevilling til, at de med Arkivaliernes Udlaan til Embedsmændene i den nævnte Anledning forbundne Udgifter, der

nu helt skulle bæres af Embedsmændene, fremtidig helt skulle afholdes af Arkiverne«.

Ved Finansloven for 1899—1900 tilstodes der da ogsaa Arkivet et anslaaet Beløb af 200 Kr. til Afholdelsen af disse Forsendelsesomkostninger for samtlige Provinsarkiver.

En anden Bestemmelse vedrørende Provinsarkiverne blev truffen af Ministeriet under 16. Maj 1899, da det med Hensyn til Anvendelsen af de disse tilstaaede Bevillinger til Bygningernes Vedligeholdelse fastslog følgende: »Vedkommende Bygningsinspektør skal forhandle med vedkommende Provinsarkivar om Arbejdernes Udførelse, og Resultatet af disse Forhandlinger skal gennem Provinsarkivaren forelægges Rigsarkivaren til Godkjendelse eller, hvis han maatte anse saadant nødvendigt, til nærmere Indstilling til Ministeriet. Først naar Rigsarkivarens eller Ministeriets Approbation eller Afgjørelse foreligger, udføres Arbejderne. Alle Udgifterne afholdes efter Anvisning af Rigsarkivaren, til hvis Raadighed Bevillingerne stilles.«

Under 17. Febr. 1898 udsendte Ministeriet et Cirkulære om Reglerne for den første Aflevering fra samtlige offentlige lærde Skoler til Provinsarkiverne af Arkivalier, som vare 50 Aar gamle eller ældre (jvfr. Bekjendtgjørelse af 10. Marts 1891 § 2 d). Disse Regler vare ganske overensstemmende med de for Provsterne af 3. Juli 1891¹, kun med Forandring af § 1, der nu var affattet i Lighed med Justitsministeriets Cirkulære af 12. Maj 1891 til Retsbetjentene² og lød saaledes: »Afleveringen finder Sted efter den mellem Hr. Rektoren og vedkommende Provinsarkivar nærmere truffe Aftale, dog at i hvert mødende Tilfælde, hvor Enighed mellem Hr. Rektoren og Provinsarkivet ikke kan opnaas, Sagen kan indstilles til dette Ministeriums Afgjørelse.« Desuden var tilføjet en § 7 af følgende Indhold: »Afleveringen omfatter ikke blot Skolearkivalier i snævraste Forstand (Examensprotokoller o. desl.), men ogsaa Forstanderskabets Arkivalier.«

En hel ny Række Embedsmænd optoges blandt dem,

¹ Se Saml. af de for det danske Rigsarkiv gældende Bestemmelser, 1896, S. 34.

² Anf. Skr. S. 32 f.

hvis Arkivalier efter visse Tidens Forløb skulle afgives til Provinsarkiverne, nemlig de civile Embedslæger, idet der til disse udgik følgende Cirkulære fra Justitsministeriet:

Cirkulære til samtlige Fysici, Stads- og
Distriktslæger.

Med Hensyn til de til Embedslægernes Arkiv henhørende Sager, der hidtil have beroet ved selve de paagjældende Embeder, fastsættes herved følgende:

I. Til vedkommende Provinsarkiv afgives, naar de paagjældende Arkivalier ere 10 Aar gamle:

af Fysici:

Jordemoder-Anmeldelser om dødfødte.

af Stads- og Distriktslæger:

1. Almindelige Dødsattester fra Landsogne (hvad enten de ere udstedte af Læger eller af Ligsynsmænd).
2. Jordemoderjournaler.
3. De udfyldte Fuldbaarenhedsskemaer.

II. Til vedkommende Provinsarkiv afgives, naar Arkivalierne ere 30 Aar gamle:

a) af Fysici:

1. Journaler og Kopibøger.
2. Korrespondance af Betydning.
3. Sygejournaler.
4. Koncept til Medicinalberetningen (herunder indbefattet de skematiske Bilag), for saa vidt samme ikke er indført i Kopibogen.
5. Mortalitetstabeller for Byerne.

b) af Stads- og Distriktslæger:

1. Journaler og Kopibøger.
2. Korrespondance af Betydning.
3. Sygejournaler.
4. Vaccinationsprotokoller.
5. Koncept til Medicinalberetningen (herunder indbefattet de skematiske Bilag), for saa vidt samme ikke er indført i Kopibogen.

III. Følgende Arkivsager kunne af vedkommende Embedslæge selv tilintetgjøres efter 2 Aars Forløb:

1. Uge- og Maanedslister.
2. Blanketanmeldelser.
3. Kvartalsopgjørelser over fødte og døde.
4. Andet Materiale til Medicinalberetningen.
5. Korrespondance uden blivende Interesse.

Det bemærkes, at saafremt der i de under I og II nævnte Arkivalier skulde som Bilag findes Sager, der egentlig høre hjemme under III, maa disse ikke udtages og ødelægges, men skulle forblive der, hvor de ere henlagte som Bilag.

For saadanne Arkivsagers Vedkommende, der ere benyttede gjennem flere Aar, regnes de i det foregaaende nævnte Frister fra det Tidspunkt, da vedkommende Protokol er udskreven.

Den under I og II ommeldte Aflevering til Provinsarkiverne skal foregaa overensstemmende med Bekendtgjørelse Nr. 34 af 10de Marts 1891 om Provinsarkiverne og Embedsmændenes Forhold til dem.

Angaaende den første Aflevering til Provinsarkiverne fastsættes derhos følgende Bestemmelser:

1. Afleveringen finder Sted efter den mellem D'Hrr. og vedkommende Provinsarkivar nærmere trufne Aftale, dog at i hvert mødende Tilfælde, hvor Enighed mellem D'Hrr. og Provinsarkivet ikke kan opnaas, Sagen kan indstilles til Justitsministeriets Afgjørelse.

2. Afleveringen vil som Regel være at foretage af D'Hrr. For saa vidt Størrelsen og Beskaffenheden af de hos D'Hrr. beroende Arkiver eller Deres Embedsforretningers Omfang i enkelte Tilfælde maatte lægge bestemt Hindring i Vejen for, at Afleveringen sker som angivet, vil den være at iværksætte af Folk, udsendte eller antagne af Arkivet, under D'Hrr.'s Tilsyn.

3. Pakker med Arkivalia bør ved Afleveringen sammenbindes forsvarligt og forsynes med Skilte, ligesom der maa fremsendes til Arkivet 2 Designationer, affattede saa nøjagtigt, som det efter Omstændighederne er muligt. Hvor ældre Fortegnelser haves, bør de særlig indpakkes og fremhæves.

Afset fra den ovenfor under III indrømmede Adgang til Tilintetgjørelse af visse Arkivsager maa der forud for Afleveringen ingen Kassation af Arkivalier finde Sted uden efter Aftale med Arkivet. Fra dette vil der blive afsendt det fornødne Antal Kasser til Transporten af Arkivalierne.

4. Samtlige Udgifter ved Afleveringen blive D'Hrr. uvedkommende.

Justitsministeriet, den 31te Juli 1899.

Rump.

V. Krarup.

I de forud for dette Cirkulæres Udstedelse gaaede Forhandlingerne havde Arkivet haft Lejlighed til at udtale, at der paa Forhaand maatte være Formodning for, at ikke alle de Sager, som saaledes vilde tilfalde det, fortjene at gjemmes længe, og at der derfor sandsynligvis vilde fremkomme Kassationsforslag, naar Provinsarkiverne havde haft Sagerne i nogen Tid og derved vare blevne bekendte med dem og Brugen af dem. Med Hensyn til at de under III nævnte Papirer maa tilintetgjøres af Embedslægerne efter to Aars Forløb, strider denne Tilladelse vel mod den i Bekjendtgjørelsen af 10. Marts 1891 § 5 (Meddelelser 1889—91 S. 9) fastslaaede Regel, at Embedsmænd ikke paa egen Haand maa foretage nogen Kassation, men det vilde paa den anden Side være en baade kostbar og urimelig Foranstaltning at lade alle disse værdiløse Papirer fra hele Landet sende til Provinsarkiverne for at tilintetgjøres der efter et Gjennemsyn, som i Følge Sagens Natur dog maatte blive lidet betryggende, hvis der ikke skulde ofres en uforholdsmæssig Tid derpaa. Arkivet mente derfor at kunne tiltræde Forslaget om denne exceptionelle Kassationsret med et enkelt Forbehold, som ogsaa optoges i Cirkulæret.

Da det har sin Interesse at vide med nogenlunde Sikkerhed, hvor megen Plads det hele Arkiv raader over til Arkivaliers Anbringelse, foretoges i Foraaret 1899 en Beregning heraf, idet man dog indskrænkede sig til at maale

Hyldernes Længde, da en Beregning af Kubikrummet vilde gjøre Regnestykket betydelig mere indviklet uden alligevel at give et udtømmende Begreb om Pladsen, da et er Hyldernes Højde, et andet, hvor højt Arkivsagerne ligge i dem. De anstillede Beregninger gave følgende Resultat:

Hovedarkivets 1. Afdeling	6000	Alen.
— 2. Afdeling	19,433	—
Provinsarkivet i Kjøbenhavn	12,540	—
— - Odense	4730	—
— - Viborg	9670	—
	<hr/>	
	52,373	Alen.

Hertil maa endnu føjes, at der i Hovedarkivets 1. Afdeling findes 127 Egeskabe ($2\frac{1}{2}$ Alen brede), hvilke vel maa anslaaes til en Hyldelængde af noget over 1000 Alen, saa at den hele Sum bliver omtr. 53,500 Alen. Saa meget fylde Arkivalierne nu ikke, thi i Odense er der god Plads til overs, og i Hovedarkivets 2. Afdeling og det sjællandske Provinsarkiv er der dog endnu nogle ledige Hylder, men opstillede i én lang Række vilde de have en Udstrækning af mindst 4 Mil (med omtr. $\frac{1}{2}$ Alens Højde).

2. Budget og Regnskab.

Medens Rigsarkivets Budget for Finansaaret 1897—98 var opført med i alt 75,094 $\frac{1}{2}$ Kr., forandredes det til

72,582	Kr. for 1898—99,
69,849	- - 1899—1900,
72,450	- - 1900—01.

Med de enkelte Hovedkonti stillede det sig som nedenfor anført.

a. Embedslønninger.

For de tre nævnte Finansaar var hertil bevilget henholdsvis 30,832 Kr., 27,699 Kr. og 28,200 Kr. Nedgangen fra det første til det andet Tal skyldtes Dødsfald og Ent-

ledigelse, thi af hin bevilgede Sum paa 30,832 Kr. brugtes kun 27,432 Kr., ligesom der for Finansaaret 1897—98 var bevilget 30,532 Kr., men paa det endelige Regnskab kun opførtes som forbrugt 28,890 Kr. 33 Ø.

b. Hovedarkivets andre Bevillinger.

De vare for Finansaaret 1897—98:

1. Til Medhjælp.....	17,000 Kr.
(hvoraf 1000 Kr. extraordinært).	
2. Til litterære Arbejders Udgivelse ..	3500 —
(hvoraf 900 Kr. extraordinært).	
3. Til Kontorudgifter	2450 —
4. Til Kjøb af Arkivalier.....	300 —
	<hr/>
	23,250 Kr.

Paa Finansloven for 1900—01 forhøjedes den første af disse Konti til 17,800 Kr., den anden til 4200 Kr., saaledes at Hovedsummen steg til 24,750 Kr.

Forhøjelsen af Medhjælpssummen med 800 Kr. skete for derved at skaffe de lavere lønnede Assisterter lidt bedre økonomiske Vilkaar. Begyndelseslønnen hævedes fra 1000 til 1200 Kr., og i alt 5 Assisterter fik en lille Stigning i deres Løn. Da under Forhandlingerne i Folketingets Finansudvalg Forslaget om denne Forøgelse af Medhjælpssummen var blevet sat i Forbindelse med Spørgsmaalet om en eventuel Udvidelse af Adgangstiden til Arkivet med en Time daglig, maatte Rigsarkivaren overfor Ministeriet bestemt tage Afstand herfra og erklære, at de to Ting ikke maatte knyttes sammen, da han i saa Fald maatte frafalde sit Forslag, der var fremsat for at skaffe de lavest lønnede Assisterter en højst fornøden Lønningsforbedring for det Arbejde, de alt ydede. Derimod vilde der intet være i Vejen for, at Læsesalen, men ogsaa kun denne, holdtes aaben en Time længer, nemlig fra Kl. 2 til 3 Aaret rundt, naar der tilstodes Arkivet et Beløb af 900 Kr. aarlig til dermed at lønne to af dets Funktionærer, som i denne Extratime skulde være tilstede i Læse-

salen¹. Udfaldet blev, at de 800 Kr. bevilgedes, men at Spørgsmaalet om en længere Adgangstid bortfaldt — for denne Gang.

Den litterære Kontos Forøgelse med 700 Kr. var en Følge af den stedfundne Prisstigning for Tryksager. Af de 3500 Kr., som Arkivet hidtil havde haft paa denne Konto, medgik omtrent Halvdelen til Trykkeudgifter, og da disse i Følge Opgivelse fra det Bogtrykkeri, der arbejder for Arkivet, vare stegne siden April 1892 med omtr. 40 $\%$, blev en Forøgelse af Kontoen med 700 Kr. nødvendig, om Arkivet skulde være i Stand til at fortsætte sin Udgivervirksomhed ufor mindsket. Samtidig med denne Forhøjelse opnaaedes det, at Betegnelsen af en Del af Bevillingen som extraordinær bortfaldt, da der ikke længer syntes at være nogen Grund til at bevare en saadan Sondring mellem Dele af Bevillingen².

Til Kjøb af Arkivalier er der brugt i 1898—99: 291 Kr. 56 Ø., i 1899—1900: 20 Kr., i 1900—01: 31 Kr. 6 Ø.

c. Provinsarkivernes andre Bevillinger.

For Finansaaret 1897—98 vare de:

1. Til Medhjælp og Kontorudgifter	10,800 Kr.
2. Extraordinært til Udgifter ved de lokale Arkivers Aflevering (anslaet til)	4000 —
3. Til Vedligeholdelse, Skatter og Brandforsikring	3700 —
	18,500 Kr.

I Løbet af Treaaret er der sket nogle Forandringer heri. Den første Konto forhøjedes paa Finansloven for 1900—01 med 600 Kr., deraf de 400 midlertidig. Medens Assistenterne i Odense og Viborg ved deres Ansættelse strax havde faaet en Løn af 1200 Kr., altsaa 200 Kr. mere end deres Kolleger i Hovedarkivet, i Betragtning af det i visse Hen-

¹ Rigsarkivarens to Skrivelser herom af 8. og 12. Decbr. 1899 ere trykte i Tillæg B til Rigsdagstidenden 1899—1900 Sp. 407 ff.

² De 900 Kr. extraordinært vare opnaaede paa Finansloven for 1884—85.

seender dyrere Ophold i en Provinsby og den større Vanskelighed ved der at opnaa Biindtægter, var Assistenten ved Provinsarkivet i Kjøbenhavn bleven lønnet med 1000 Kr. Da nu imidlertid Begyndelseslønnen for Hovedarkivets Assisterter sattes op til 1200 Kr., vilde det være uretfærdigt, om han ikke ligeledes fik et Tillæg af 200 Kr., og dette bevilgedes ham ogsaa. — Ved at erholde det midlertidige Tillæg af 400 Kr. opnaaede Arkivet noget, som det maatte sætte særlig Pris paa. Er det en i og for sig uheldig Ordning, at Assisterterne ved en Institution ikke ligesom Embedsmændene stige i Løn med visse Aars Mellemrum, bliver Ulempen herved endnu føleligere ved en Anstalt, hvor der som ved hvert af Provinsarkiverne kun findes én Assistent. Medens man, hvor der er flere af dem, kan sørge for, at de ældre ere bedre stillede end de yngre, og at der rykkes op, efterhaanden som en af de ældres Pladser bliver ledig, er et saadant Avancement aldeles udelukket, hvor der kun er ansat én. Kan der ikke efter længere Tids Tjeneste skaffes ham et ekstraordinært Tillæg, maa han blive staaende uden Oprykning, kun med den mer eller mindre usikre Udsigt til en Gang at blive udnævnt til Embedsmand. At denne Ordning er til Skade ikke blot for ham, men ogsaa for Institutionen, er indlysende, thi hans Interesse for Gjerningen kan let svækkes, naar han mærker, at hans stigende Dygtighed ikke honoreres, og han kan blive fristet til at søge over i andre Livsstillinger, medens det for et Arkiv netop er af Betydning at bevare sit Personale, hvis Brugbarhed voxer med Aarene. For at raade Bod herpaa blev det foreslaaet af Arkivet, at Assisterterne ved Provinsarkiverne skulde stige med 200 Kr. hvert fjerde Aar, indtil de efter 12 Aars Forløb vare naaede op til 1800 Kr., og dette Forslag tiltraadtes baade af Ministeriet og af Rigsdagen. Som Følge heraf tilfaldt der Arkivet 400 Kr. til to Assisterter, som havde været ansatte i 4 Aar eller derover. Et nyt Princip er hermed indført, i alt Fald for Arkivvæsenets Vedkommende, og man tør vel haabe, at det ad Aare maa faa Anvendelse ogsaa for Hovedarkivet, hvor Trangen dertil dog som antydet er ringere, eftersom det

større Antal af Embedsmænd og Assistenten her har en livligere uregelmæssig Oprykning til Følge.

Den beregnede Udgift af 4000 Kr. til de lokale Arkivers Aflevering er, ligesom i de fleste foregaaende Aar¹, bleven overskredet baade i Finansaaret 1898—99, da den løb op til 4520 Kr. 77 Ø., og i 1899—1900, da den endog steg til 5728 Kr. 79 Ø. Overskridelserne skyldtes de store ekstraordinære Afleveringer fra Vestindien. I 1900—01 lykkedes det derimod at holde Udgifterne nede paa 3815 Kr. 32 Øre.

De 3700 Kr. til Vedligeholdelse, Skatter og Brandforsikring maatte forhøjes paa Finansloven for 1899—1900 med 200 Kr. til Provinsarkivet i Kjøbenhavn til at afholde de Udgifter, som ved Nordvestvejs Gjennemførelse ere komne til at paahvile Arkivet til Vejens Renholdelse i en Strækning af o. 150 Alen (allerede opførte paa Tillægsbevillingsloven for 1898—99). Denne Vejs Istandsættelse medførte for Arkivets Vedkommende en Udgift af 8117 Kr. 43 Ø., som udrededes af Statskassen (1898). Følgende ekstraordinære Bevillinger ere tilstaaede: 460 Kr. til Anbringelsen af en privat Brandalarm i det sjællandske Provinsarkiv (Finansloven for 1899—1900), 220 Kr. til Maling af Læsesalen i Odense (samme Lov) og 384 Kr. 20 Ø. til Vandindlæg paa det jydsk Provinsarkivs Grund (Tillægsbevillingslov for samme Aar). Den sidste Foranstaltning havde til Hensigt dels at afhjælpe en følelig Mangel ved Arkivarboligen, hvis Brøndvand var udrikkeligt, dels at skaffe Vand i paakommende Ildebrandstilfælde. Af Forsigtighedshensyn blev Vandledningen dog ikke ført ind i Arkivbygningen, da en eventuel Sprængning af Røret derinde vilde kunne foraarsage stor Skade; men der anbragtes en Brandhane tæt udenfor Huset i Nærheden af Forbindelsesbygningen mellem Arkiv og Læsesal, det farligste Punkt for hint.

En ny Konto i Provinsarkivernes Budget indførtes paa Finansloven for 1899—1900, idet der paa Forslag af Mini-

¹ Udgiften var i 1895—96: 7948 Kr. 45 Ø., i 1896—97: 6554 Kr. 26 Ø. og i 1897—98: 5326 Kr. 74 Ø.

steriet bevilgedes et (anslaaet) Beløb af 200 Kr. til Afholdelse af de med Udlaan af Arkivalier til Embedsmænd forbundne Udgifter (jvfr. ovfr. S. 2). I de siden forløbne to Finansaar er der endnu ikke blevet brugt noget af denne Konto, idet Embedsmændene enten slet ikke eller i ganske forsvindende Grad have gjort Brug af den dem indrømmede Ret til at forlange Arkivalier til Laans, en Ret, som Arkivet ogsaa i Regelen kun ugjerne kan se benyttet.

d. Bogbinderiet.

Bogbinderen har i Treaaret haft samme faste Løn som tidligere, 1200 Kr.

3. Gaver og Kjøb.

De vigtigste større Gaver, Arkivet har modtaget, ere følgende:

1898.

Fra Journalist F. v. Jessen: en stor Samling (o. 600) Beretninger om Begivenhederne 1848—50.

Fra Kancelliraad J. Rosenørn: en Pakke originale Aktstykker vedrørende Kammerherre M. P. O. Rosenørn til Katholm (senere forøget med andre Dele af det Rosenørnske Familiearkiv).

1899.

Fra Hans Højhed Prins Hans af Glücksborg: det af den danske Konge udfærdigede originale Exemplar (paa Pergament) af Ægtepagten mellem Prinsesse Louise af Danmark og Landgrev Carl af Hessen (1766) og Kondolenceskrivelser fra forskellige Souveræner og fyrstelige Personer til Hertugen af Augustenborg 1841 m. m.

Fra Dansk Folkemuseum: en Samling Aktstykker vedkommende Sandflugtens Dæmpning i Kronborg Amt.

Fra det ophævede Marsvinsjægerlav i Middelfart: dets Arkiv.

Fra Grosserer L. Bølling (paa egne og Bogholder H. Meyers Vegne): Koncepterne til de handelskyndige Revi-

sorers Indberetninger i Konkursboer, afgivne til Sø- og Handelsretten i Kjøbenhavn 1872—98, med en fuldstændig Fortegnelse over dem.

Fra Hofjægermesterinde L. Grüner til Egemark: Prokurator T. L. Grüners Papirer samt forskjelligt angaaende Antvorskov Gods o. 1786—1830.

Fra Etatsraad W. Langkilde til Bramstrup: Arkivalier vedrørende Bramstrup og Lindved Godser.

Fra Kammerjunker V. Lindholm: en Del af Admiral H. Lindholms efterladte Papirer.

Fra Grevinde L. Scheel-Plessen paa Sierhagen: en stor Samling Arkivalier vedrørende Hovedgaarde i Danmark, der have tilhørt eller endnu tilhøre Familien Plessen.

Fra Arvingerne efter afdøde Sognepræst G. Strøm i Marslev: hans Samlinger til Fyns og Langelands Præstehistorie samt en Del Personalia vedkommende Slægterne Strøm og Lütken.

Fra Oberstinde Vaupell og Kaptajn F. Meidell: Oberst O. Vaupells efterladte Samlinger.

Fra Cand. mag. H. Weitemeyer: Seddelregister til Sjællandsfars og Laaland-Falsters Landstings Skjøde- og Pantebøger over Skjøder paa Herregaarde m. m.

1900.

Fra Pædagogisk Selskab: dets Arkiv indtil omtrent en halv Snes Aar tilbage i Tiden.

Fra Oberst W. H. F. Abrahamson: Familiepapirer.

Fra Grosserer N. H. Knudtzon: Arkivalier vedrørende Island og den islandske Handel.

Fra Overrettsprokurator T. Leth: Konferensraad H. I. A. Raasløffs efterladte Papirer.

Fra Etatsraad H. R. Hiort-Lorenzen i Roskilde: Forarbejder til hans Legatrepertorium og Breve fra P. H. Lorenzen til Tingskriver Jepsen 1843—45.

Fra Jægermesterinde Steenbach til Aalykkegaard og Tarupgaard: en Del disse Gaarde med tilliggende Gods vedkommende Arkivalier.

Mindre Gaver af Arkivsager ere modtagne fra: den Arnsmagnæanske Kommission, Nationalmuseets 2. Afdeling, Universitetsbibliotheket, Odense Museum, Kammerherre C. J. Anker i Christiania, Læge N. H. Bay i Randers, Godsejer A. Bech til Kruusesminde, Højskoleforstander H. Begtrup i Hillerød, Arkivsekretær J. Bloch, Lærer P. C. Bondesen i Magleby, Frøken M. Borring, Professor N. Bøgh, Professor F. Dahl, Justitsraad S. Elvius, Bogbindermester From i Odense, Lærer A. Gaardboe i Høgholt, Smeddemester J. W. Gleie i Nysted, Kontorchef J. Grundtvig, Frøken E. Harboe, Oberstlieutenant H. W. Harbou, Justitsraad O. M. Herslebs Dødsbo, Gaardejer C. Høyer i Agerskov, Kammerraadinde E. Johnssons Dødsbo, Etatsraad H. R. Hiort-Lorenzen i Roskilde, Etatsraadinde C. Lotze i Odense, Kammerherre F. Meldahl (som Formand i det af Komiteen til Opførelse af et Guldbryllupsmonument nedsatte Forretningsudvalg), Direktør S. Nyeland, Journalist F. Poulsen, Ingeniør J. C. G. Riedel, Premierlieutenant K. C. Rockstroh, Lieutenant V. Hostrup-Schultz i Hellebæk, Kreditforeningskasserer F. C. Sommer, Godsejer A. G. N. Stampe til Skjærringe, Professor J. C. H. R. Steenstrup, Frøken M. Suenson, Gaardejer H. Thomsen i Roost (Slesvig), Frøken J. D. C. de Wilsters Dødsbo og Havnesekretær J. H. B. With.

Desuden er modtaget mange Gaver af Bøger og Kaart; de sidste skyldes navnlig Generalstaben. Særlig bør nævnes, at Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte 1900 har skjænket Arkivet en meget betydelig Del af dets Publikationer.

Her er vel ogsaa Stedet til at omtale, at Dr. med. H. P. B. Barfod 1898 tilbød Arkivet et ved Indsamling i en lille, i al Stilhed sammentraadt Kreds tilvejebragt Portræt (stort Fotografi med paalagte Oliefarver) af Rigsarkivar A. D. Jørgensen, et Tilbud, som det var Arkivet en Glæde at modtage, efter at Ministeriet havde givet sit Samtykke dertil. Billedet har faaet sin Plads i den af den afdøde selv indrettede, ret fuldstændige Samling af Portrætter af Gehejmearkivarerne.

Ved Bytning har Arkivet erhvervet 5 egenhændige Breve fra Christian IV mod at afstaa Segldubletter.

I de første af de tre Aar erhvervedes ved Kjøb adskiligt, senere kun lidet (jvfr. ovfr. S. 9). Paa Auktionen efter Kancelliraad H. Lynges 1898 købtes en Del Numre, nærmest vedrørende Kongehuset i det 18. og 19. Aarhundrede. Blandt Ting, som ellers ere kjøbte, kunne nævnes en Tingbog for Agernæs Birk i Fyn 1622—25, C. A. G. Strickers Rapport fra den russiske Hær 1769—72 og Familien de Wilsters originale Adelsdiplom.

4. Litterær Virksomhed.

De Skrifter, Arkivet har udgivet i 1898—1900, ere:

Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold. I Udtog ved L. Laursen. 1571—75 (49 $\frac{1}{2}$ Ark) og 1576—79 (57 Ark). Aug. 1898 og Decbr. 1900.

Meddelelser om Rigsarkivet for 1895—97. Af C. F. Bricka. (2 Ark.) Oktbr. 1898.

Civile Direktioner og Kommissioner samt andre overordnede Myndigheder under Enevælden. Af G. N. Kringelbach. (8 Ark.) Febr. 1899.

Sønderjydske Skatte- og Jordebøger fra Reformationstiden. Ved F. Falkenstjerne og A. Hude. 2. Hefte (16 Ark.) Juni 1899.

Vejledende Arkivregistraturer. III. Finansarkiverne 1660—1848, Generalpostdirektionens Arkiv 1711—1848. Ved J. Bloch. (15 $\frac{3}{4}$ Ark.) Juni 1900.

I alt o. 148 Ark.

Ligesom i det foregaaende Treaar er ogsaa i dette »Kancelliets Brevbøger« den største Publikation (106 $\frac{1}{2}$ Ark), udgjørende over to Tredjedele af det udgivne, og ligesom tidligere er Arbejdet udført af Arkivsekretær Laursen udenfor Kontortiden. Skjønt det sidste Bind er større end noget af de foregaaende, lykkedes det dog ikke at faa det til at omfatte mere end 4 Aar, og der maatte saaledes gjøres Brud paa den hidtil fulgte Regel om 5 Aar i Bindet. Det stod, da Trykningen af dette Bind begyndte, ikke klart, at Stoffet

vilde fylde saa meget, og da det blev indlysende, kunde man ikke midt i et Bind indføre nye Principper for Uddragene for derved at spare Plads, hvad der vel næppe heller vilde have hjulpet, thi skjønt der i næste Bind er indført visse nye Forkortelser i Uddragene, har det vist sig, at Aargangen 1580 dog fylder over 12 Ark. Aarene blive dog ikke mere og mere omfattende, jo længere vi rykke frem, og Haabet om, at vi igjen for en Tid kunne rumme 5 Aar i et Bind, er derfor ingenlunde opgivet.

Arkivar Kringelbachs Skrift »Civile Direktioner og Kommissioner samt andre overordnede Myndigheder under Enevælden« betegnes paa Titelbladet som et Supplement til »Den danske civile Centraladministrations Embedsetat 1660—1848«. Sidstnævnte, i Aaret 1889 udgivne Bog indeholdt nærmest kun de egentlige Kollegier, og Supplementets Opgave blev det derfor at meddele Oplysninger om alle andre civile administrative Autoriteter, som direkte kunde opnaa kongelige Resolutioner paa deres Forestillinger, for saa vidt saadanne Institutioners Arkivalier, i al Fald til Dels, vare afgivne til Rigsarkivet paa den Tid, da Udarbejdelsen af dette Supplement fandt Sted. Skriftet omfatter 24 forskellige overordnede Myndigheder og giver desuden i et Tillæg Fortegnelser over Cheferne for Kongens Hofmarskallat og for et Par Kontorer under eller paa det nøjeste knyttede til Centraladministrationen.

Som omtalt i Meddelelserne for 1895—97 (S. 12) optoges i Slutningen af 1897 det ved Pastor F. Falkenstjernes Forflyttelse, Sygdom og Død afbrudte Arbejde med Udgivelsen af »Sønderjydske Skatte- og Jordebøger«. Det overdroges Dr. phil. Anna Hude at sætte sig ind i Planen for det udkomne Hefte, for saa vidt dette lod sig gjøre, efter at baade Pastor Falkenstjerne og Rigsarkivar Jørgensen vare døde, de eneste, som kjendte Planen i dens Hovedtræk og Enkeltheder, og paa Grundlag af førstnævntes efterladte Optegnelser og det af hende selv indsamlede Materiale at afslutte Arbejdet. Dette lykkedes da ogsaa. 2. Hefte, paa lidt nær af samme Omfang som det 1895 udkomne 1. Hefte, bragte tillige et udførligt, væsentlig topografisk Register.

Det nye (3.) Bind af »Vejledende Arkivregistraturer«, som er udarbejdet af Arkivsekretær Bloch, bestaar, som Titelen viser, af to Dele, nemlig en Registratur over Finansarkiverne fra 1660—1848, der danner et Supplement til den i 2. Bind meddelte Oversigt over Rentekammerets, Generaltoldkammerets og Kommercekollegiets Arkiver, og en Registratur over Generalpostamtets og Generalpostdirektionens Arkiv fra 1711—1848. Dermed er Registraturen over det med Fællestitelen Rentekammerarkivet betegnede Arkiv foreløbig fuldført, idet man, i hvert Fald indtil videre, ikke tænker paa at udgive en Fortegnelse over de talrige Regnskabsrækker, som opbevares her efter at være blevne reviderede i Centraladministrationens Kontorer¹.

Ved Siden af Udgivelsen af de her nævnte Skrifter har Arkivet ogsaa været optaget af anden litterær Virksomhed, dels med fortsat Indsamling af Materiale til Embedsetater og til »Kronens Skjøder«, dels med Forberedelsen af nye Publikationer. Om disse sidste ville forhaabentlig de næste »Meddelelser« kunne berette noget nærmere.

5. Bogbinderiet.

I Arkivets Bogbinderværksted er der i 1898 blevet indbundet 1123 Bind (nemlig 754 Arkivprotokoller og 369 Bogbind, herunder medregnet Aviserne), i 1899 958 Bind (505 + 453) og i 1900 747 Bind (372 + 375). Desuden har det leveret Seddelkapsler og Segltavler, tilskaaet Papplader og foretaget en Del Reparationer af ældre Protokoller. Da Arbejdet var taget noget af, saa at det kunde overkommes af Bogbinderen alene, blev den Medhjælp, han havde haft i adskillige Aar, opsagt i 1900.

6. Personalet.

Den 1. Januar 1898 bestod Personalet af følgende:

C. F. Bricka, Rigsarkivar (fra 19. Oktbr. 1897).

¹ Jvfr. Vejledende Arkivregistraturer II, Fortale S. III.

Hovedarkivet.

- A. Thiset, Arkivar i 1. Afdeling (fra 1. Novbr. 1897).
 G. N. Kringelbach, Arkivar i 2. Afdeling (fra 1. Januar 1885).
 C. C. F. Calundan, Arkivsekretær (fra 1. Decbr. 1870),
 tjenstgjørende i 2. Afdeling.
 J. Bloch, Arkivsekretær (fra 1. Januar 1885), tjenst-
 gjørende i 2. Afdeling.
 G. L. Grove, Arkivsekretær (fra 1. April 1892), tjenst-
 gjørende i 2. Afdeling.
 L. R. Laursen, Arkivsekretær (fra 1. Novbr. 1897),
 tjenstgjørende i 1. Afdeling.
 W. Christensen, Assistent (fra 1. Januar 1891), 1. Afd.
 Anna S. Hude, Assistent (fra 1. Septbr. 1891), 1. Afd.
 G. U. F. J. West, Assistent (fra 1. Decbr. 1893), 2. Afd.
 H. C. Roede, Assistent (fra 1. Novbr. 1895), 2. Afd.
 J. C. V. Hirsch, Assistent (fra 1. Septbr. 1896), 1. Afd.
 B. Th. Melsted, Assistent (fra 1. Juni 1897), 2. Afd.
 J. Estrup, Assistent (fra 1. Decbr. 1897), 1. Afd.
 J. Bidstrup, Skriver i 2. Afd. (fra 1. Januar 1886).
 C. Jørgensen, Bud i 1. Afd. (fra 1. Maj 1877).
 C. J. Thorkildsen, Bud i 2. Afd. (fra 1. April 1892).

Provinsarkivet for Sjælland m. m.

- G. M. Hornemann, Provinsarkivar (fra 20. Maj 1897).
 P. A. Heiberg, Assistent (fra 1. Maj 1897).
 C. P. Østergaard, Bud (fra 1. Oktbr. 1892).

Provinsarkivet for Fyn.

- G. L. Wad, Provinsarkivar (fra 1. April 1893).
 H. Hansen, Assistent (fra 1. April 1893).
 P. C. Pedersen, Bud (fra 1. Septbr. 1893).

Provinsarkivet for Nørrejylland.

- G. C. Saxild, Provinsarkivar (fra 1. Maj 1897).

H. S. A. Nygård, Assistent (fra 1. Marts 1896).
C. Andersen, Bud (fra 1. Januar 1893).

P. T. R. Friis, Bogbinder (fra 1. April 1894).

Af ovennævnte Personale var, som omtalt i de foregaaende Meddelelser, Arkivsekretær C. C. F. Calundan under 18. Novbr. 1897 bleven entlediget fra sit Embede efter Ansøgning paa Grund af Alder i Naade og med Pension fra 31. Januar 1898 og udnævnt fra sin Afgang til Justitsraad. Født 30. Januar 1823 i Skanderborg havde han, som efter at være privat dimitteret blev Student 1845 og Cand. phil. 1846, staaet i Arkivvæsenets Tjeneste siden 1860, idet han 20. Juni d. A. ansattes som Assistent i Indenrigsministeriets Arkivkontor, siden 1861 Kongerigets Arkiv, Rentekammerafdelingen, hvorfra han i Begyndelsen af 1870 som Th. H. Erslews Efterfølger flyttedes over til Kirke- og Undervisningsministeriets særlige Arkiv. Allerede 1. Decbr. 1870 vendte han dog tilbage til Kongerigets Arkiv, idet han udnævntes til Fuldmægtig i dets Kancelliafdeling, og ved Rigsarkivets Oprettelse 1889 blev han Arkivsekretær i dette. Efter sin Afgang vedblev han at være knyttet til Arkivet, idet dette, som ønskede at drage Fordel af hans anerkjendte Nøjagtighed og Paalidelighed, anvendte ham til Udarbejdelse af Registre. Han døde 17. Marts 1901.

Fra 1. Febr. 1898 blev Assistent, Dr. phil. W. Christensen Arkivsekretær, udnævnt dertil 26. Novbr. 1897. Han har gjort Tjeneste i 1. Afdeling, saa at hver Afdeling nu igjen har to Arkivsekretærer, hvilket jo ogsaa maa betragtes som det normale.

To Assistentpladser i Hovedarkivet bleve besatte 6. Januar 1898, den ene (fra foregaaende 1. Januar) med **Carl Sehested Christiansen**, født 8. Marts 1868, Cand. mag. 1893, den anden, en extraordinær, (fra 1. Febr. s. A.) med **Louis**

Theodor Alfred Bobé, født 21. April 1867, Cand. phil. 1888. Hin har gjort Tjeneste i 2., denne i 1. Afdeling.

I Modsætning til det urolige foregaaende Treaar, af hvis mange Personalforandringer de sidstnævnte to Ansættelser vare en Eftervirkning, have Aarene 1898—1900 været en meget rolig Tid, uden andre Forandringer i den faste Arkiv-
etat end de ovenfor anførte. Endnu skal dog omtales, at i Stedet for Cand. jur. A. E. Bryndum, som i Febr. 1898 forlod sin midlertidige Plads ved Provinsarkivet i Kjøbenhavn, antoges efter Bemyndigelse af Ministeriet **Carl Christian Holger Christoffer Nielsen**, født 12. Januar 1868, Cand. mag. 1894, som extraordinær Medhjælper sammesteds fra 1. April 1898.

II. Hovedarkivet.

1. Benyttelse.

Paa Læsesalen og i Expeditionskontoret har Antallet af Besøgene været følgende:

	Læsesalen:	Kontoret:	I alt:
1898.....	5017	460	5477
1899.....	3975	664	4639
1900.....	2966	753	3719.

I Gjennemsnit altsaa 4612 Besøg om Aaret (mod 4689 i det foregaaende Treaar). Paa Læsesalen har det daglige Besøg gjennemsnitlig været 14,53.

Af skriftlige Adgangstilladelser er der udstedt i alt 152 (mod 124).

Udlaanene fra 2. Afdeling og de Undersøgelser for Administrationen, som ere foretagne der uden at have ført til Udlaan af Sager, have beløbet sig til:

	Udlaan:	Undersøgelser:	I alt:
1898.....	8981	2783	11,764
1899.....	8476	2463	10,939
1900.....	9313	2366	11,679.

Altsaa i Gjennemsnit 11,461 Expeditioner om Aaret (mod 12,615 i Aarene 1895—97).

Desuden har der fundet enkelte Udlaan Sted fra 1. Afdeling, nærmest til Autoriteter og til Arkiver i Nabolandene, ligesom ogsaa nogle Sager ere laante hertil for at kunne benyttes paa Læsesalen.

2. Tilvæxt.

Regelmæssige Afleveringer ere som sædvanligt kun skete til 2. Afdeling, nemlig fra ministerielle Kontorer o. lign. De udgjorde:

1898:	1310	Protokoller og	2241	Pakker
1899:	1197	—	- 2030	—
1900:	1927	—	- 2051	—

I alt: 4434 Protokoller og 6322 Pakker

(mod henholdsvis 5119 og 6542 i det foregaaende Treaar). Blandt disse Afleveringer maa særlig fremhæves en Række højst værdifulde Dokumenter fra Tiden 1772—1848, som 1898 modtoges fra Kontoret for Statsaktiverne, hvor de havde helliget upaaagtede, og en Aflevering (indtil 1848) i 1900 fra Finansministeriets Kontor for udenlandske Betalinger.

Af særlige Afleveringer kunne nævnes:

Til Arkivet har Hans Majestæt Kongen i Aaret 1900 gennem det kongl. Kabinetssekretariat afleveret nogle enkelte Sager, nemlig en Del Breve fra Kong Frederik VI til Oberstlieutenant Linde fra Aarene 1834—39 angaaende Hans Majestæt vor nuregerende Konges Ophold i sidstnævntes Hus og et Brev af 25. Maj 1864 fra Konseilspræsident Monrad til Hans Majestæt.

I Marts 1899 og i August 1900 fremsendte Udenrigsministeriet til Opbevaring her de officielle Dokumenter om

Hendes kongl. Højhed Prinsesse Alexandrines Nedkomst med Prinser d. 11. Marts 1899 og d. 27. Juli 1900.

Ligesom disse Papirer naturligvis fik deres Plads i den under Rigsarkivarens umiddelbare Tilsyn staaende Afdeling af Kongehusets nyere Sager, saaledes har denne Afdeling i Treaaret faaet flere baade i Omfang og Indhold betydelige Forøgelser. Den vigtigste var Lensgrevinde Danners efterladte Papirer, lidt over 1900 Numre, som hidtil havde været opbevarede i det store kongl. Bibliothek, men om hvilke en kongelig Resolution af 17. Januar 1889 havde bestemt, at der, naar de efter truffen Aftale aabnedes 25 Aar efter hendes Død, vilde være at træffe Afgjørelse om, hvorvidt nogen Udsondring af Samlingen skulde finde Sted. Efter at den hele Samling i Henhold til denne Resolution i Begyndelsen af 1899 foreløbig var bleven ført til Arkivet og der underkastet en Undersøgelse af Rigsarkivaren med det Formaal, at han skulde gjøre Indstilling til Ministeriet om dens fremtidige Anbringelse, bifaldt Hans Majestæt Kongen under 12. Maj 1899, at den i sin Helhed skulde afgives til Rigsarkivet til Indlemmelse blandt Kongehusets nyere Sager, saa at ingen kan faa Adgang til at gjøre sig bekendt med den uden efter særlig Tilladelse af Hans Majestæt. Ikke alene fik Arkivet herved en kjærkommen Forøgelse af sine i Forvejen omfattende Samlinger til Kong Frederik VII's Historie -- blandt Grevindens Papirer fandtes over 900 Breve, Billetter, Telegrammer o. s. v. fra Kongen til hende —, men den kongelige Resolution anviste de Dannerske Papirer deres naturlige Plads og hindrede derved en utidig Misbrug af dem. De ligge nu vel forvarede, indtil den Tid kommer, da de hjemfalde til den historiske Granskning, og da det ensidige Billede, de give, kan faa den fornødne Berigtigelse ved Hjælp af andet Materiale, som Arkivet er kommet i Besiddelse af.

Efter at det var kommet til Arkivets Kundskab, at der ved Intendanturen for den kongl. Civilliste henlaa en betydelig Del Arkivalier hidrørende fra Kong Christian VIII, udvirkede Intendanturen 1899 efter Anmodning herfra allerhøjeste Tilladelse til, at denne Samling afgaves til Rigsarkivet. Foruden Papirer vedkommende Kongen selv, særlig under

hans Ophold i Norge 1814, viste det sig, at Afleveringen, efter at være bleven ordnet, nærmest bestod af to Rækker, en meget omfangsrig om samme Konges Hofholdning som Prins og som Konge og en anden, bestaaende af Gehejmekabinetetssekretær Adlers Papirer.

I Fortsættelse af tidligere Afleveringer af Arkivalier hidrørende fra den danske Mission i Trankebar (Meddelelser 1895—97 S. 22) indsendte Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet som modtaget fra Kollegiet for den evangelisk-lutherske Mission i Leipzig originale Koncepter til Breve fra danske Missionærer til deres Foresatte fra Begyndelsen af det 18. Aarhundrede, og dermed skulde saa Afleveringen af den danske Missions Arkivalier være afsluttet. Da det imidlertid viste sig, at Afleveringen var mangelfuld, idet tre hertil afgivne Kirkebøger for Tidsrummet 1708—1888 ikke hidrøre fra Hovedkirken i Trankebar, Zions-Kirken, men fra den saakaldte Jerusalems-Kirke, hvis Menighed nærmest synes at have bestaaet af den indfødte Befolkning, og da de Oplysninger, man her vil søge i Kirkebøgerne, selvfølgelig angaa Europæerne i Trankebar, bad Arkivet (Novbr. 1898) Ministeriet om at formaa det nævnte Missionskollegium til at indsende de tilbageholdte Kirkebøger; men der svaredes fra Leipzig, at Kollegiet ikke er i Besiddelse af disse Kirkebøger, der opbevares i Collector's office i Tanjore.

Om de Forøgelser, der skyldes Gaver og Kjøb, se ovfr. S. 12 ff.

Kassationerne ere fortsatte og have udgjort i 1898: 17,098 Pund, i 1899: 17,018 Pund og i 1900: 12,258 Pund eller i Gjennemsnit 15,458 Pund om Aaret (mod 14,799 Pund i det foregaaende Treaar). Foruden de sædvanlige Regnskabsbilag er der kasseret en Del af Afleveringerne fra Statens statistiske Bureau og forskellige Bilag og Underbilag til Amtstuerregnskaberne efter 1800. Ligesom tidligere ere de kasserede Papirer blevne solgte til en Papirfabrik og de ved Salget indkomne Penge indbetalte i Finanshovedkassen.

Til de to store offentlige Bibliotheker i Kjøbenhavn er der overladt en Del trykte Bøger og Piecer, og ligeledes ere

nogle ældre Pengesedler Tid efter anden blevne afgivne til det kongl. Mønt- og Medaillekabinet, deriblandt tre Stykker fra 1809, bestemte af den danske Regering til Brug i Sverrig ved den projekterede Overgang til Skaane.

Her maa ogsaa nævnes et Tab, Arkivet har haft, idet den i forrige Beretning (S. 22) omtalte »Elefantordensbog«, som til større Betyggelse var bleven deponeret her 1895, er tagen tilbage af Ordenskapitlet, der vel altsaa maa mene at kunne opbevare den lige saa sikkert.

Der har i det forløbne Treaar været ført Forhandlinger, som, hvis de vare gaaede i Orden, vilde have medført Forandringer, Afgang saa vel som Tilgang, i Arkivets Bestand. Der var nemlig Tale om en Udveksling mellem det norske og danske Rigsarkiv. Ad diplomatisk Vej blev den i 1898 bragt paa Bane fra norsk Side, og det danske Arkiv mente at burde stille sig saa imødekommende som muligt, idet det dog maatte fastholde, som ogsaa indrømmet af det norske Arkiv, at Norge ved Konventionen af 13. Septbr. 1851 definitivt havde fraskrevet sig al Ret til at stille yderligere Krav om Udleveringer fra danske Arkiver eller Samlinger. Under Hensyn til, at Arkivet her indeholder en hel Del rent norske Arkivalier, ligesom det vidstes, at det norske Arkiv ligger inde med danske Sager (navnlig Christian II's til Udlandet bortførte Arkiv, den saakaldte Münchener-Samling), mente man som sagt her at burde gaa ind paa en Udveksling, og der indlededes da med Billigelse af de respektive Regeringer en foreløbig Underhandling mellem de to Rigsarkivarer. Den norske Regering afbrød imidlertid hurtig Forhandlingerne (April 1899), hvilket man i Danmark kunde tage sig saa meget roligere, som det havde vist sig, at man paa norsk Side, i hvert Fald foreløbig, vilde holde Münchener-Samlingen tilbage og saaledes var saa godt som ude af Stand til at byde noget i Bytte for de talrige Arkivalier, der kunde være Tale om at afstaa fra dansk Side; det var derfor sikkert ikke blevet det danske Arkiv, der havde høstet størst Fordel af Udvekslingen, om den var bleven til Virkelighed.

En Reklamation fra Islands Landsarkivar paa et her beroende islandsk Haandskrift af juridisk-historisk Indhold (af rent privat Oprindelse) tilbagevistes i Decbr. 1900 som beroende paa en urigtig Forestilling om Arkivets Ret til det, og idet der desuden gjordes gjældende, at Haandskriftet sandsynligvis vil blive brugt af flere i Kjøbenhavn end i Reykjavik, og at det er langt sikrere bevaret i Rigsarkivets end i Landsarkivets Lokale.

3. Ordnings- og Registreringsarbejder.

Hvad for det første Kongehusets nyere Sager angaar, er en Revision af dem bleven paabegyndt. I Hovedtrækkene var denne Afdeling bleven ordnet af den foregaaende Rigsarkivar, som af et Kaos havde dannet et systematisk ordnet Hele; men i Regelen havde han for at komme gennem Masserne maattet udskyde en detailleret Ordning. Medens han saaledes samlede de fra samme Brevskriver indkomne Breve, lod han som oftest disse ligge i tilfældig Rækkefølge, og indenfor hver Pakke udkræves der altsaa endnu et ikke ringe Arbejde for at bringe Brevene i kronologisk Orden, saa meget betydeligere, som ikke faa af dem ere udaterede og det derfor kan kræve vidtløftige Undersøgelser at udfinde deres rette Plads. Især gjælder dette om Kong Christian VIII's Koncepter, der ere talrig tilstede, og som, naar de ligge adskilte fra de indkomne Breve, hvortil de høre, tit kunne være meget vanskelige at føre hen til deres rette Aar. Revisionen af Afdelingen vil derfor kræve lang Tid, især da den skal udføres af Rigsarkivaren selv, paa hvis Tid der paa saa mange andre Maader lægges Beslag; men den er nødvendig, hvis Papirerne i indtræffende Tilfælde fuldt ud skulle gjøre Gavn. I de forløbne tre Aar ere Sagerne vedrørende Kong Frederik VI, hans Dronning og deres Døtre, hvilke Sager dog kun ere af mindre Omfang, blevne gennemgaaede og ordnede; derefter er der taget fat paa Kong Christian VIII's Papirer, og af denne betydelige Samling er Kongens Brevvexling med Medlemmerne af det danske Kongehus og deres Slægtninger bragt i Orden.

De fra Grevinde Danners Bo hirørende Papirer og Afleveringen fra Intendanturen for den kongl. Civilliste ere blevne ordnede efter Modtagelsen.

Af de i 1. Afdeling udførte Arbejder kunne følgende fremhæves:

Den Samling, der bærer Navnet »Danske Kongers Historie«, en efter Tidsfølgen ordnet broget Samling af Aktstykker, var tidligere gjentagne Gange bleven udtyndet, idet dels de det nyere Kongehus vedkommende Sager, politiske Papirer af privat Oprindelse og Administrationssager efter 1660 vare blevne udtagne og overførte til andre Samlinger, dels Tidsrummet 1536—1588 var blevet gennemgaaet og Sager, som efter deres Oprindelse hørte andetsteds hjemme, vare blevne førte bort (Meddelelser 1889—91 S. 24). Nu er den Del af Samlingen, som angaar Tiden før 1536, bleven sigtet paa lignende Maade og Udsondringen fortsat efter 1588 til o. 1600.

Dronning Sofies Arkiv (o: Frederik II's Dronnings) er blevet ordnet.

Registreringen og Omordningen af Samlingen »Afregninger« er bleven afsluttet. Denne store, i mange Henseender værdifulde Samling nærmest fra 2. Halvdel af det 17. Aarhundrede, indeholdende Regninger (med Bilag) fra talrige offentlige og private Personer og Regeringens Afregninger med dem, henlaa i en Slags alfabetisk Orden. For alle, som ikke just søgte blot personalhistoriske Oplysninger, var denne Ordning ganske utilfredsstillende, og den gamle Registrant var desuden saa tarvelig, at den ikke engang gav tilstrækkelige Vink om alle de Personer, hvem Afregningerne vedrørte, ligesom ikke heller disse laa samlede for en og samme Persons Vedkommende. En Omregistrering og Omordning maatte derfor synes i høj Grad ønskelig. Efter at hver enkelt Sag var bleven registreret paa sin Seddel, bleve alle Sedlerne lagte i ny Orden, dels efter Fordringshavernes Stand og Virksomhed, dels efter Fordringernes Art. Egentlig skulde alle Afregninger fra Tiden efter 1660 have været overførte til 2. Afdeling, men herimod talte den Omstændig-

hed, at de ofte gaa langt tilbage i Tiden, idet f. Ex. Forstrækninger fra Krigens Tid 1658—60 kunde henstaa uberrigtigede i en Snes Aar eller mere, og desuden syntes det mindre heldigt at overskære Samlingen i to Dele, især da Assignationsvæsenets Arkivalier, hvortil Afregningerne høre, kun ere bevarede i mangelfuld Tilstand for Perioden 1660—80. Den Udvej valgtes da, at kun de Afregninger, som helt angaa Fordringer fra Tiden efter 1680, flyttedes over til 2. Afdeling, hvorimod en fuldstændig Fortegnelse over alle Afregningerne fra 1660—80 optoges i 2. Afdelings Registratur over Finansarkiverne. Denne er nu trykt (jvfr. ovfr. S. 17), og man vil af den (S. 8—30) faa en tydelig Forestilling om den nye Gruppering. Den hele Samling er bleven forsynet med udførlige Person-, Sted- og Sagregistre, og den vil saaledes ganske anderledes end før være tilgængelig for Forskningen.

Revisionen af Arkivalierne angaaende Rigets Forhold til Udlandet er skredet fremad, udelukkende omfattende tyske Lande og Byer. Hessen og Hansestæderne ere blevne gjorte færdige; af de andre Samlinger, som der er arbejdet paa, er Brunsvig-Lyneborg den betydeligste.

Som omtalt i tidligere »Meddelelser« er der efterhaanden tilvejebragt en meget betydelig Samling »Indkomne Breve til danske Kancelli«, og disse ere blevne registrerede enkeltvis til og med 1650. Registrantsedlerne, 8—9000 i Tallet, ere et udmærket Hjælpemiddel til at danne sig et Overblik over Indholdet; men fuld Nytte ville de først stifte, naar de forsynes med Sag- og Navnregistre, og det er da ogsaa Hensigten, naar Arkivet kan afse eller skaffe sig den fornødne Arbejdskraft hertil, at lade saadanne udarbejde. At Registreringen var standset ved 1650, havde sin Grund i, at Brevene fra Tiaaret 1651—60 ere tilstede i en saa overvældende Mængde, at det vilde tage en aldeles uforholdsmæssig Tid at registrere dem Stykke for Stykke. For disse 10 Aar er da nu valgt en anden Fremgangsmaade, nemlig at ordne de indkomne Breve sammen med Koncepterne til de udgaaede Breve efter de over disse førte Kopibøger, altsaa samme Princip, som er anvendt for Kancelliets indkomne

Breve (Indlæg) efter 1660, og efter denne Plan er Ordningen af de 10 Aars Sager begyndt.

Af Landetatens Arkivalier ere Sagerne vedrørende Krigen i Skaane 1709—10 og en Del Fæstningsregnskaber fra det 17. og 18. Aarhundrede bragte i Orden, og der er taget fat paa Generalkommissariatets indkomne Sager. Den ret omfattende og meget værdifulde Samling af militære Kaart og Tegninger er bleven ordnet. En stor Del af Marinens Sager for Tiden 1700—46 er bleven gennemgaaet og registreret.

Endelig er der foretaget betydelige Ordningsarbejder med tyske Kancellis Sager vedrørende Hertugdømmerne for 1536—1772 og med forskellige Rækker af Arkivalier fra disse Landsdele.

Ved extraordinær Hjælp er den tidligere paabegyndte Udarbejdelse af Ekstrakter af det slesvig-holstenske Kancellis Forestillingsprotokoller ført til Ende, hvorefter der er begyndt paa at forfærdige Registre til disse Ekstrakter.

Af de fra tidligere Tid arvede Ordningsarbejder i 2. Afdeling ere de vedrørende Generalpostvæsenets Arkiv og Finansarkiverne (jvfr. ovfr. S. 17) samt Fr. Thaarups Papirer (49 Pakker) blevne afsluttede, og ved følgende Samlinger ere de blevne fortsatte: Amtsregnskaberne for Tidsrummet 1660—1800 (i Treaaret ere de gennemgaaede for Kalundborg, Dragsholm, Sæbygaard, Ringsted, Sorø, Vordingborg, Tryggevelde og Møens Amters Vedkommende), danske Kancellis Registrantsager 1800—20, islandske Adkomstbreve og nyere islandske Journalsager.

Af nye Arbejder skal anføres, at Theaterdirektionens Arkiv er blevet ordnet, og at man har begyndt paa at gennemgaa Arkivalierne fra Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler og Kancelliarkivets diverse Sager. Desuden er der taget fat paa Amtsregnskaberne fra 1. Halvdel af det 19. Aarhundrede, og de fra Ribe, Ringkjøbing, Ringsted, Roskilde, Skanderborg og Æbeltoft Amtstuer ere gennemgaaede. Med denne Gennemgang er forbunden en Kassation af undværlige Bilag, og at det ikke er lidet, der

saaledes fjærnes, viser den Omstændighed, at Pakkernes Omfang gjennemsnitlig er blevet formindsket med en Tredjedel.

Seddelregistranten over Embedsudnævnelser er voxet med 13,291 Uddrag af Kancelli- og andre Protokoller.

Ved ekstraordinær Hjælp er der arbejdet paa Registre til enkelte ældre Protokoller, som manglede saadanne, især til Kommercekollegiets danske Forestillinger fra det 18. Aarhundrede.

4. Lokaler.

Naar Talen er om Hovedarkivets nuværende Lokaler, er der to Ting, som stadig maa udgjøre Omkvædet: Mangelen paa Plads og de største Lokalers Usikkerhed overfor Brandfare. Klagerne herover fra Arkivets Side kunne ikke forstumme, før Manglerne ere afhjulpne, ja for hvert Aar, der gaar, ville de tiltage, i al Fald hvad det første Punkt angaar, thi hvert Aar ser et eller flere af de faa og smaa spredte Rum i Hyldeerne, som have staaet ledige for at modtage nye Afleveringer, blive fyldte. Stærkest føles Ulempen i 2. Afdeling, der aarlig skal skaffe Plads til nye Arkivalier i en Længde af 250 løbende Alen Hylderum (se Meddelelser 1895—97 S. 29) eller dog vel snarere kun 200 Alen, naar tilbørligt Hensyn tages til, hvad der igjen kasseres. En uundgaaelig Følge heraf er idelige Omflytninger, da det er nødvendigt at holde sammenhørende Rækker nogenlunde samlede, noget, som dog ikke altid lykkes, og som det Aar for Aar bliver vanskeligere at overholde. Hvor slemt det end er, at dette Princip oftere maa brydes, er det dog værre, at disse Omflytninger, skjønt i sig selv baade besværlige og uheldige — det sidste fordi Personalets Stedkjendskab, der er af en saa overordentlig stor Betydning for den hurtige Expedition, derved bestandig forstyrres —, i Regelen intet Udbytte give i Retning af Pladsvinding. Med Afdelingens Forpligtelse til at tage imod samtlige civile ministerielle Kontorers Arkivsager (med Undtagelse af de udenrigsministerielle) har det været nødvendigt at indføre den Praxis, at Kontorerne, naar de ikke kunne rumme flere Arkivalier, kun afgive saa meget

til Arkivet, som i Omfang svarer til den nyeste Aargang af de i dem værende Protokoller og Sager, thi om dette end medfører den for begge Parter store Ulempe, at der hvert Aar maa finde en Aflevering Sted, er det den eneste Maade, hvorpaa det skjæbnesvangre, sig stærkt nærmende Øjeblik kan skydes ud, da enhver Aflevering bliver en Umulighed, fordi Arkivet er totalt fyldt. Vilde man tillade et enkelt Kontor at foretage en større Udrømning, vilde det gaa ud over alle de andre, for hvem hint Tidspunkt derved vilde fremskyndes.

Et Forsøg paa at vinde en Smule Frist gjordes fra Arkivets Side i Sommeren 1898, da man kunde haabe, at de Omflytninger i Ministerialbygningerne, hvortil Bortflytningen af Statens statistiske Bureau vilde give Anledning, ogsaa kunde komme Arkivet til gode. Da der imidlertid ikke var Udsigt til at erhverve nogen egentlig Forøgelse af Arkivlokalet, maatte Bestræbelsen gaa ud paa ad indirekte Vej at skaffe Arkivet en Lettelse. 1. og 2. Toldrevisionskontor have haft saa ringe Plads, at de allerede efter et Aars Forløb have maattet afgive deres Sager til Rigsarkivet, og her opbevares de saa, indtil de, naar de ere blevne 5 Aar gamle, ere uden praktisk Betydning og paa enkelte Ting nær kasseres. Er det nu i og for sig abnormt, at Arkivet skal modtage Masser af nye Sager, som savne enhver arkivalsk Værdi og for saa vidt ere kassable ved Modtagelsen, gjælder dette i endnu højere Grad under den i Arkivet herskende Pladsnød, og den ved Tidernes Ugunst indførte uheldige Praxis søgtes derfor afskaffet, idet Arkivet anbefalede, at de to nævnte Kontorer, hvis de skulde have nye Lokaler, fik disse saa rummelige, at de kunde beholde de 5 Aars Arkivalier, eller at de beholdt et eget Arkivrum paa Loftet i en af Ministerialbygningerne, hvor deres Sager kunde henligge, indtil de efter de 5 Aar vare modne til at forsvinde. Rigsarkivet vilde derved efterhaanden indvinde de 750 løbende Alen Hylderum, som disse Sager fylde, en forholdsvis ikke ringe Vinding. Skjønt Sagen endnu ikke er gaaet helt i Orden, er der dog formentlig god Udsigt til, at Rigsarkivets Forslag vil blive til Virkelighed.

De omtalte Omflytninger i Ministeriebygningerne have dog alt bragt Arkivet en umiddelbar Fordel, idet to Værelser paa Kancellibygnings 2. Sal, som hidtil havde været benyttede af Chefen for Finansministeriets 2. Revisionsdepartement, i Sommeren 1900 stilledes til Arkivets Raadighed. Disse to Værelser, der ligge ved Siden af 2. Afdelings Kontorlokaler, anvendtes nu til at give disse en højst ønskelig Udvidelse. Efter at der var tilvejebragt en direkte Forbindelse (med Jerndør) mellem de nye og de gamle Værelser, indrettedes det ene af hine til et Kontor for Arkivaren, der hidtil ganske havde savnet et Sted, hvor han kunde tale med de mange, der søge ham i Embedsanliggender, og arbejde uforstyrret, medens det andet gjordes til en lille Læsestue for de enkelte besøgende, som det af en eller anden Grund er mere praktisk at betjene her end i den store, for begge Afdelinger fælles Læsesal. Men hvor kjærkommen denne Tilvæxt end var, betød den dog intet i Retning af mere Plads for Arkivalierne, thi at nogle flere Protokoller end før nu kunne opstilles i Kontorerne, har meget lidt at sige.

Pladsmangelen føles som sagt stærkere i 2. end i 1. Afdeling, der ikke har en regelmæssig Tilgang af Arkivalier og derfor undertiden i længere Tid ikke generes videre af den. I Virkeligheden er Pladsen dog endnu mere optaget i denne Afdeling, og indtræder det Tilfælde, at der tilbydes en ny større Samling, er Nøden fuldt saa stor her som hist. Dette viste sig des værre paa det tydeligste, da Udenrigsministeriet under 23. Febr. 1898 meddelte Arkivet, at Hans Majestæt Kongen 5. Febr. s. A. paa Grund af dets forestaaende Flytning fra Palæet paa Amalienborg havde bifaldet dets Indstilling om, at den ældre Del af dets Arkiv, nemlig til og med Aaret 1839, afgaves til Rigsarkivet, og forespurgte, om man her var villig til at modtage denne Del. Skjønt Rigsarkivet heller end gjerne havde besvaret denne Forespørgsel, der kom det højst uventet, med et Ja, da dets nu ved Aaret 1750 sluttende udenrigske Afdeling derved vilde have faaet en i højeste Grad værdifuld Forøgelse, som strax, helt eller delvis, vilde kunne komme den historiske Forskning til gode under bedre Forhold, end det hidtil havde

været muligt trods al udvist Imødekommen i Udenrigsministeriets Arkiv, maatte Svaret dog blive, at Rigsarkivet saa sig ude af Stand til indenfor sine Mure at modtage det tilbudte, og i det sjællandske Provinsarkiv, der ved flere Lejligheder har maattet komme Hovedarkivet til Hjælp, kunde der ikke heller skaffes Plads til det. I sin Nød forklarede Arkivet Kirke- og Undervisningsministeriet Situationens Alvor og indstillede, at der snarest muligt overlodes det et i dets Nærhed liggende Lokale som midlertidigt Opbevaringssted for Dele af det med de fornødne Pengemidler til dets Indrettelse, og at der gjordes indledende Skridt til, at hele Proviantgaarden kunde blive overladt Arkivet for derved at skaffe dette den fornødne Udvidelse, hvorom der ofte havde været skrevet (jvfr. Meddelelserne 1895—97 S. 25 ff.). De af Arkivet foreslaaede Hjælpelokaler tiltalte dog ikke Ministeriet eller kunde ikke faas, hvorimod dette var tilbøjeligt til at leje det Lokale i Amaliegade, som tidligere havde huset det Classenske Bibliothek. Her vilde der være Plads nok, da det havde vist sig ved Undersøgelser, foretagne af Rigsarkivet, at den Del af Udenrigsministeriets Arkiv, som paa tænkes afgiven, ikke udgjorde mere end o. 850 løbende Alen, altsaa ikke nogen særdeles stor Masse, om end meget for stor til at kunne optages i Hovedarkivet eller Provinsarkivet. Baade fordi dette nye Lokale laa saa fjærnt, at dets Benyttelse som Filial vilde medføre overordentlig store Ulemper og betydelige Omkostninger, især hvis det efterhaanden skulde bruges til at huse noget af Arkivets Overflod ogsaa i andre Retninger, og fordi det med en benyttet Beboelseslejlighed i Stueetagen var alt andet end sikkert, kunde Arkivet dog umulig føle sig tiltalt af denne Plan, saa meget mindre som det maatte befrygtes, at Foranstaltningen vilde blive af varig Natur og saaledes paa en betænkelig Maade være et Skridt bort fra den Centralisation i Arkivvæsenet, som det endelig efter store Anstrengelser og med betydelige Ofre var lykkedes at opnaa. Til alt Held erklæredes det imidlertid fra sagkyndig Side, at Bygningen i Amaliegade næppe var solid nok til at bære et Arkivs tunge Vægt, og da det kort efter viste sig, at Udenrigsministeriet fik Plads i sin nye Ejendom paa

Kongens Nytorv til at rumme sit hele Arkiv, stilledes den hele Sag foreløbig i Bero. Men Spørgsmaalet blev saaledes kun udsat, ikke løst, og den Tid kan næppe være fjærn, da det atter dukker op, idet Pladsen i Udenrigsministeriet bliver for trang.

Maatte Rigsarkivet saaledes give Afkald paa en overordentlig værdifuld Forøgelse af en af dets for Historieforskningen vigtigste Suitter, skulde des værre noget lignende, om end af beskædnere Art, snart efter indtræffe overfor en privat Samling, som blev Arkivet tilbudt. Da det Suhrske Handelshus skulde ophæves med Udgangen af Aaret 1899, tilbød det Rigsarkivet sit store Arkiv med Tilladelse til at kassere alt, hvad der formentes at være uden blivende Betydning. Selv om det vistnok vilde blive nødvendigt at benytte denne Tilladelse i vidt Omfang, kunde der ingen Tvivl være om, at der i de tilbudte Arkivalier, som gik 100 Aar tilbage i Tiden, indeholdtes vigtige Bidrag til vor Handels Historie; intet saa gammelt og anset Handelshuses Efterladenskaber vides at være i Behold, og det vilde derfor være højst beklageligt, om det smukke Tilbud ikke kunde modtages. Arkivalierne bleve efter et løseligt Skjøn beregnede til at fylde o. 220 løbende Alen, Halvdelen Protokoller, Halvdelen Sager (i 100 Kasser, en for hvert Aar), og vistnok kunde Omfanget, som bemærket, reduceres stærkt, men denne Uddynding kunde formentlig først foregaa efter Modtagelsen, saa at der foreløbig maatte skaffes Plads til den hele Samling, maaske endogsaa for længere Tid, inden den nødvendige Arbejdskraft til at gennemgaa den kunde undværes fra andre Arbejder. I Hovedarkivet (1. Afdeling) havdes ikke saa megen Plads til overs, og om man ogsaa vilde mene, at Arkivalierne rettere vilde høre hjemme i det sjællandske Provinsarkiv — hvilket i øvrigt maaske kunde være Tvivl underkastet —, vilde de vanskelig kunne anbringes der, da det af Hensyn til dets Forpligtelse til at modtage Embedsarkiver maatte vække Betæneligheder at fylde den ringe Plads, hvorover der kunde disponeres, med private Papirer. Da det vidstes, at Handelshuset i Tilfælde af, at man ingen Steder vilde modtage dets Papirer, havde i Sinde at ødelægge dem, søgte Rigsarkivet at finde en Udvej til at

redde dem; men Henvendelser baade til Kjøbenhavns Magistrat og til Grosserersocietetet mislykkedes, og der blev da, hvis Rigsarkivet ikke vilde have sin Del af Ansvaret for Tilintetgjørelsen, intet andet for end at modtage Tilbudet, og det bestemtes derfor, at Papirerne skulde magasineres i Provinsarkivet, idet selv den sletteste Plads maatte foretrækkes for ingen. Da lykkedes det i sidste Øjeblik Provinsarkivaren at faa en Ordning bragt i Stand, hvorefter Kjøbenhavns Raadstuearkiv overtog Handelshusets Arkivalier efter en foretagen betydelig Kassation. Om end Sagen saaledes forhaabentlig endte uden Tab for Historien, gik Rigsarkivet dog glip af en Erhvervelse, og atter var det Pladsmangelen, som var Skyld heri.

Dette til Oplysning om de trange Forhold i Arkivlokalerne. Hvad Usikkerheden angaar, vil det være tilstrækkeligt at gjentage, hvad der blev skrevet for 9 Aar siden (Meddelelser 1889—91 S. 27): Der er Gang efter Gang stillet Forslag til at omdanne Provianthuset til et rummeligt og brandsikkert Arkiv, men andre Byggeforetagender ere komne dette i Forkjøbet, og der er ikke gjort noget Skridt til at sikre de mange for Historien og Administrationen lige uundværlige Arkiver. Man har jo næppe nogen Forestilling om, hvilken Ulykke det vilde være for Landet og Folket, dersom disse Samlinger gik til Grunde ved en større Ildsvaade, saaledes som den kan tænkes at opstaa, hvad Dag det skal være, i de mange Kontorer, der huses i den samme eller de med Proviantgaarden sammenbyggede Fløje. Den Forvirring, der da vilde opstaa i alle administrative Forhold, vilde sikkert være uden Lige og udkræve store Summer for blot nogenlunde at oprettes, — langt større end de Byggeforetagender, der vilde kunne betrygge Samlingerne for bestandig. At de sidste Aarhundreders Historie for den indre Udviklings Vedkommende samtidig vilde saa godt som gaa til Grunde, er ikke mindre vist. Dette blev som sagt skrevet 1892, og endnu er der ikke gjort det ringeste i Retning af at sikre de i Proviantgaardens øvre Etager sammenhobede Arkivsager mod den truende Fare.

III. Provinsarkiverne.

Til Oplysning om Benyttelsen tjene følgende Tal:

Indkomne Breve.

	1897:	1898:	1899:	1900:
Sjæll. Prov. Ark.	543	516	571	517
Fynske —	140	131	136	140
Jydske —	<u>574</u>	<u>556</u>	<u>559</u>	<u>461</u>
	1257	1203	1266	1118.

Udgaaede skriftlige Expeditioner:

	1897:	1898:	1899:	1900:
Sjæll. Prov. Ark.	674	719	703	739
Fynske —	237	238	236	252
Jydske —	<u>703</u>	<u>634</u>	<u>613</u>	<u>523</u>
	1614	1591	1552	1514.

Antallet af indkomne Breve har ikke tidligere været opgivet i »Meddelelserne«, og derfor ere Tallene for det sidste Aar af det foregaaende Treaar medtagne her. I Aarene 1898—1900 har det aarlige Gjennemsnitstal været 1196. Hvad de udgaaede skriftlige Expeditioner angaar, vil man af det foregaaende Hefte faa ud, at deres Antal i 1897 var 1509, medens det efter Tabellen ovenfor var 1614. Forskjellen i Opgivelserne hidrører fra, at der i Provinsarkiverne bruges forskellige Slags Protokoller og som Følge deraf ogsaa forskellige Skemaer i Oversigterne over Virksomheden; nu har man imidlertid søgt at indføre en vis Ensartethed i disse sidste, og derfor skulde det sidste Tal (1614) være det rette. Gjennemsnitlig er der i Aarene 1898—1900 sket 1552 skriftlige Expeditioner om Aaret.

Besøgene paa Læsesalene have beløbet sig til:

	1898:	1899:	1900:
Sjæll. Prov. Ark.	2052	1827	2006
Fynske —	218	167	211
Jydske —	<u>238</u>	<u>323</u>	<u>266</u>
	2508	2317	2483.

Besøgenes Antal har været gennemsnitlig 2436 om Aaret mod 2035 i de foregaaende tre Aar, en ret betydelig Tilvæxt, der nærmest falder paa det sjællandske Arkiv.

Indsamlingen af Arkivalier er bleven fortsat. Latin-skolernes og en Del Embedslægers Arkiver ere indkomne, men kun for Fyns Vedkommende har Afleveringen af sidstnævnte været fuldstændig, da de to andre Arkiver af Hensyn til Pladsen kun have modtaget, hvad der var uundgaaeligt. Det vigtigste af det, som ellers er indkommet, findes omtalt nedenfor ved hvert af Arkiverne.

Om Gaverne se ovfr. S. 12 ff.

De afleverede Avisers Antal har været følgende:

	1897:	1898:	1899:	1900:
Sjæll. Prov. Ark.	76	75	72	70
Fynske —	33	32	35	33
Jydske —	103	109	108	108
	<u>212</u>	<u>216</u>	<u>215</u>	<u>211.</u>

Den siden 1. April 1895 Kultusministeriet givne Bevilling til Tilvejebringelse af manglende Kontramini-sterialbøger (s. Meddelelser 1892—94 S. 9; 1895—97 S. 8) er bleven meget benyttet, og ikke faa Huller ere derved blevne udfyldte. Flere af Afskrifterne ere tagne i vedkommende Provinsarkiv, naar Læsningen af Haandskriften var forbunden med Vanskeligheder.

Da Formen for de i Provinsarkiverne tagne Kirkebogskudskrifter ikke fandtes ganske tilfredsstillende, bestemtes det (Septbr. 1898), at der herefter ikke dertil skulde anvendes Blanketter, men Arkivernes sædvanlige Embedspapir, og at der i Attestationerne udtrykkelig skulde anføres, at vedkommende Kirkebog bevares i Provinsarkivet.

Da den Provinsarkiverne paahvilende Pligt til at tilstille Hovedarkivet en Gjenpart af alle Registraturer, efterhaanden som de blive færdige, syntes at maatte blive vel besværlig ved saa vidtløftige Registraturer som de over Præstekaldsarkiverne, toges (Marts 1898) den Bestemmelse, at det er tilstrækkeligt at levere Hovedarkivet et Uddrag, som, forbigaaende mange Detailler, giver et tydeligt Overblik

over Indholdet. Der udarbejdedes en Prøve, som viste en meget stor Besparelse af Plads og dermed større Overskuelighed, og denne omsendtes til Efterfølgelse.

Efter at det havde vist sig, at Hovedarkivets Samling af Amtstiendekommisionernes Protokoller, hvilke i Følge Lov af 14. April 1852 § 20 skulde afgives til Indenrigsministeriets Arkiv, var ufuldstændig, men at nogle af Protokollerne i Henhold til Tiendeforordningen af 1810 § 28 vare blevne holdte tilbage og derved senere komne til Provinsarkiverne, paalagdes det disse (Decbr. 1900) at indsende til Hovedarkivets 2. Afdeling, hvad der blandt Afleveringer fra Amtmænd og Herredsfogeder maatte findes af saadanne Protokoller.

Ved Provinsarkivernes Oprettelse var det en Forudsætning, at man allerede tidlig maatte skride til Kassationer. Lige saa vist som det er, at der i dem er meget, som kun har forbigaaende Betydning og derfor før eller senere bør fjernes, lige saa sikkert er det, at Kassationer ere nødvendige, hvis Arkivalierne ikke skulle ophobes i uoverkommelige Masser og kræve en Plads, som ikke kan skaffes. For at begynde med de større Arkiver paalagde Rigsarkivaren derfor i Septbr. 1898 Provinsarkivarerne at undersøge de afleverede Amtsarkiver og fremkomme med Kassationsforslag, uden dog at konferere med hverandre om Sagen, idet det maatte anses for ønskeligt, at forskellige Anskuelser kunde komme til Orde i Forslagene og en mere alsidig Drøftelse derved fremkaldes. Paa Grundlag af indtrængende Undersøgelser fremsatte de tre Herrer deres Forslag, som ganske vist ikke faldt sammen paa alle Punkter, men dog paa en mærkelig Maade stemte overens i det væsentlige. Forslagene underkastedes derpaa yderligere Diskussion, og der anstilledes Beregninger over, hvad Plads der vilde vindes, hvis en Udtynding skulde foretages nu i Henhold til Forslagene. Alle vare enige om, at der kunde spares 6 Alen paa 100. Dette var et saa forsvindende lille Udbytte, navnlig i Forhold til det Arbejde, der maatte gaa forud for Udskydelsen, at den hele Foranstaltning foreløbig maatte opgives som uhenigtsmæssig. Foreløbig, men heller ikke mere, thi der er

særlige Grunde til, at Kassationsforslagene nu maatte blive saa lidet omfattende, Grunde, som for en Del ville falde bort senere. For det første raade Provinsarkiverne over en ringe Arbejdsstyrke, hvis Hovedopgave det desuden endnu i temmelig lang Tid er og maa være at bringe de uhyre Papirmasser, som i Løbet af faa Aar ere blevne samlede her, i en tilfredsstillende Orden, foruden at Personalet skal besørge den daglige Expedition, og ved Siden heraf at finde Tid til at foretage det betydelige Kassationsarbejde vil derfor saa at sige være en Umulighed i de første Aar. Det maa erindres, at det er absolut nødvendigt at gaa frem med den yderste Paapasselighed, naar man i en Pakke skal sondre mellem de Papirer, som kunne ødelægges, og de, som bør bevares, for at man ikke overilet skal tilintetgjøre Sager, hvis uerstattelige Tab man senere kommer til bittert at beklage. Under disse Omstændigheder har man foreløbig maattet indskrænke sig til at udpege til Kassation hele Protokol- og Pakkerækker eller i det mindste enkelte Protokoller og Pakker, men ikke kunnet tænke paa at gennemgaa og udtynde Pakkerne, den eneste Maade, paa hvilken Kassationen kan faa virkelig Betydning i Retning af at vinde Plads. Men ikke alene Arkivpersonalets Faatallighed og dets Optagethed af anden Gjerning paabyde en Tilbageholdenhed overfor Reduktionen, ogsaa dets Mangel paa tilstrækkelig Erfaring tilraader det samme. I Virkeligheden udkræves der Aaringer, før man ret kan danne sig en Forestilling om, hvilke Slags Sager der spørges om i det praktiske Liv, og hvilke Oplysninger der kunne uddrages af de forskjellige Sorter Arkivalier. Ganske vist ville de Embedsmænd, af hvis Omraade Arkivsagerne ere fremgaaede, især med Hensyn til det første Punkt kunne yde fortrinlig Hjælp, men det er ikke nok. At bedømme Arkivalierne udelukkende enten fra et praktisk eller fra et historisk Standpunkt er lige urigtigt; Opmærksomheden skal samtidig rettes til begge Sider. I vore Dage tør man ikke med Tilsidesættelse af Sagkundskaben anrette de uforsvarlige Ødelæggelser, hvorpaa en ældre Tids Arkivhistorie des værre er saa rig.

Det kan for saa vidt være hensigtsmæssigt, at der for Øjeblikket ikke skrives til Kassationer, som der næppe kan herske Tvivl om, at de vilde fremkalde megen Misfornøjelse. Har det ikke kunnet undgaas, at mange Embedsmænd med Sorg have maattet afgive de ældre Dele af deres Embedsarkiver, kan man sige sig selv, at de vilde føle en til en vis Grad berettiget Harme, naar de erfarede, at allerede nu meget af det, som var blevet taget fra dem for at finde et sikrere og bedre Gjemmested, udpegedes til at gaa i Papirmøllen. Det er vel endog ikke usandsynligt, at Arkivets Kassationsforslag paa mange Punkter ikke vilde faa den fornødne Sanktion.

Men at omfattende Kassationer maa foretages, naar den foreløbige Ordning i Provinsarkiverne er tilendebragt og den tilbørlige personlige og traditionelle Erfaring er tilstede, er som sagt en tvingende Nødvendighed. Det vilde da ogsaa tage sig besynderligt ud, at man i Hovedarkivet, hvis Indhold dog maa betragtes som vigtigere, aarlig kan kassere flere Tusind Pund beskrevet Papir, men i Provinsarkiverne ængstelig holder paa hvert et Blad.

1. Provinsarkivet for Sjælland, Laaland-Falster m. m.

Indsamlingen af Embedsarkiver er bleven fortsat. Det kan nævnes, at Maribo Amt og Aamtsraad, Kjøbenhavns Sø- og Handelsret, en stor Mængde Retsbetjente, flere Aamtsforvaltere og bornholmske Toldembedsmænd have afleveret; ligesaa Jonstrup Seminarium, Hillerød Hospital og Roskilde Duebrødrehospital. Byraadene i Allinge-Sandvig, Frederikssund, Hasle, Store Heddinge, Kjøge, Præstø, Roskilde, Rødby, Saxkjøbing og Stege have overladt den ældre Del af deres kommunale Arkiver til Provinsarkivet. Paa Kjøbenhavns Raad- og Domhuses Loft havde Hof- og Stadsrettens Skiftekommission liggende Hundreder af Sække og Pakker indeholdende de behandlede private Boers Papirer. Disse bleve gennemgaaede paa Stedet, og alt, hvad der formentes at kunne være af nogen Betydning, udtoges og førtes til Arkivet paa Jagtvejen, medens Resten, den langt overvejende Del, bestemtes til Ødelæggelse.

En meget stor Forøgelse fik Arkivet ved de fra Vestindien hertil overførte Embedsarkiver. Strengt taget kunde man nok gjøre gjældende, at disse ere det sjællandske Provinsarkiv uvedkommende, men i Hovedarkivet høre de egentlig ikke heller hjemme, og da de desuden ikke kunde rummes her, bestemtes det, at de skulde anbringes paa førstnævnte Sted, ikke som et Depositum fra Hovedarkivet, men, i alle Tilfælde foreløbig, som udgjørende en Del af Provinsarkivet. I 1898 ankom 19 Kasser med Arkivalier, det følgende Aar 74, hvormed den første Aflevering skulde være afsluttet. Ogsaa Chefen for den vestindiske Rekrutering har afgivet sit ældre Arkiv hertil.

Arkivets Avissamling har lidt et lille Tab, idet »Helsingørs Adressekontors nye Efterretninger« for 1769—70, der fra Universitetsbibliotheket ved dettes Afgivelse af Provinsbladene var kommet til det sjællandske Provinsarkiv, 1898 med Ministeriets Bevilling afstodes til det store kongl. Bibliothek, hvor det savnedes, og hvor det maatte siges at være mere uundværligt end i Arkivet. Formentlig er det det eneste eksisterende Exemplar.

Ordnings- og Registreringsarbejderne have bl. a. omfattet Arkiverne fra Præstø Amt, Maribo Amtstue og den ældre kjøbenhavnske Søren (1683—1862), en stor Del Retsbetjentarkiver, Helsingørs Raadstue- og Hospitalsarkiver, Sjællands Bispearkiv (paabegyndt) og en Mængde Provste- og Præstearkiver. Man naaede gennem alle Præstearkiverne, hvorefter man gik til en formentlig uundgaelig Revision af dem. — Renskrevne Registranter over den ældre kjøbenhavnske Sørenets Arkiv og over Pædagogisk Selskabs Arkiv indsendtes til Hovedarkivet.

Ligesom tidligere har Arkivet maattet benytte Extrahjælp.

Som omtalt foran (S. 11) bevilgedes der 1899 Penge til Anbringelse af en Brandalarm her. Skjønt Faren for, at der skal udbryde Ild i selve Arkivbygningen, er ringe, maatte det dog anses for meget ønskeligt, at man i Tide kunde hidkalde Hjælp, naar der opstod Ildebrand i den tilstødende Bygning, som indeholder Bolig, Læsesal og Bogbinderværksted. Man maa nemlig være forberedt paa, at en Ild, som trænger

ind i det af ét stort Rum bestaaende Arkivhus, hurtig vil fylde det med Røg, hvorved Opholdet i det og Redningsforsøgene vanskeliggjøres, ja maaske endog blive umulige.

2. Provinsarkivet for Fyn.

Arkiverne fra Fyns Stiftskassererkontor, Odense Amtsprovsti, et Par Kirkeinspektioner og Graabrødrehospitalet i Odense ere modtagne, ligeledes de kommunale Arkiver fra Bogense og Nyborg.

Da der fra Patronen for det adelige Jomfrukloster i Odense ytredes Ønske om mulig at faa Karen Brahes Bibliothek flyttet fra Klosteret over i Provinsarkivet, dog som et Klosteret tilhørende Depositum, førte dette til en Forhandling mellem Patronen og Rigsarkivaren. Paa Arkivets Side var der store Betænkeligheder at overvinde, da et Bibliothek ikke kan siges at have en naturlig Plads i et Arkiv; men da det maatte betragtes som givet, at dette Bibliothek, en af de værdifuldeste Samlinger af ældre dansk Litteratur, næppe vilde blive ført bort fra Odense og det vanskelig der kunde finde et saa sikkert Opbevaringssted som Arkivet, medens dets nuværende Gjemmested er alt andet end betrygget, turde Arkivet ikke stille sig afvisende. Imidlertid bleve de Betingelser, som Arkivet mente at burde stille for at overtage et saadant Depositum, ikke antagne, og de rent foreløbige Forhandlinger afbrødes derfor.

Ordningen af Fyns Gouvernementsarkiv og Fyns Bispearkiv er paabegyndt, og Ordningen af Odense Amts, Odense og Assens Amtsraads, Fynbo Landstings, Fyns Regimentsskrivers og Ryttergodses, Odense Skifterets, Odense Amtsprovstis og nogle Provstiers Arkiver er gennemført. Flere Godsarkiver ere gennemgaaede. Registraturen over de fynske Præstearkiver er bleven kodificeret. Da 7 af Fynbo Landstings Skjøde- og Panteprotokoller fra det 17. Aarhundrede viste sig at mangle Registre, uden hvilke det er overordentlig vanskeligt, til Dels umuligt, at drage den fulde Nytte af denne for Topografien og Personalhistorien vigtige Kilde, er der udarbejdet et Navne-register til dem paa Sedler. Disse samles og kodificeres nu.

Et lignende Arbejde er saa smaat begyndt med den ældste af samme Landstings Domprotokoller. — Til Hovedarkivet er der afleveret Afskrifter af Registraturerne over Præstearkiverne (forkortet) og over Odense Amts Arkiv.

Læsesalen maatte i August 1899 holdes lukket i 14 Dage paa Grund af Reparationsarbejder i den.

3. Provinsarkivet for Nørrejylland.

Det nedlagte Lyngby Seminariums Arkiv er modtaget, og Stiftamtet i Aalborg har afleveret sine Sager for 1850—59, en Aflevering, som Arkivet undtagelsesvis gik ind paa at modtage før Tiden for derved at yde sin Hjælp til, at Arkivlokalerne i Aalborg kunde undergaa en Forbedring. Kjellerup, Trinderup og Visborggaards Godsarkiver ere blevne deponerede her.

Ordningsarbejderne have særlig været rettede paa Amtsararkiverne, og for følgende Amter ere de udførte: Hald, Skivehus, Viborg, Hjørring, Aalborg, Dueholm, Ørum, Vestervig, Thisted, Dronningborg, Silkeborg, Mariager, Kalø og Randers. Desuden ere en Del Retsbetjent-, Præste- og Godsarkiver blevne gennemgaaede. Ved Ordningen af Aalborg Byfogeds Arkiv blev der taget særligt Hensyn til den vidtløftige Samling af Skiftesager.

Der har været benyttet Extrahjælp.

Hvad Pladsforholdene i dette Arkiv angaar, er det nu fyldt. Med Føje vil man kunne sige, at dette er højst uheldigt i Betragtning af, at der kun er forløbet 10 Aar, siden Bygningen toges i Brug. Men to Ting maa dog her ved erindres: for det første, at de Beregninger, som anstilledes angaaende Størrelsen af en Bygning, som kunde være tilstrækkelig i henvend 30 Aar, i Følge Sagens Natur maatte være løse, da et virkelig fast Grundlag den Gang savnedes, for det andet, at den oprindelige Plan ikke blev gennemført. Det ældste Forslag om de paatænkte Arkivers Størrelse, som Gehejmearkivaren (i Febr. 1888) forelagde Ministeriet, gik ud paa, at Arkivet i Jylland ikke skulde omfatte hele denne

Landsdel, men at Arkivalierne fra Ribe og Vejle Amter, formentlig en Fjerdedel af samtlige jyske Embedsarkivers Indhold, skulde føres til Odense; men under de lange Forhandlinger i Vinteren 1888—89 om Arkivloven forandredes denne Plan væsentlig, idet det fastsloges, at alle jyske Arkiver skulde samles i Viborg, uden at dog Bevillingen til Arkivbygningen her forøgedes i Forhold til det større Indhold, den nu skulde rumme, hvilket voxede yderligere ved den nye Bestemmelse om, at ogsaa Provinsens Aviser skulde opbevares her.

Da det var at forudse, at der, selv i det gunstigste Tilfælde, vilde gaa lang Tid hen, inden en Tilbygning kunde tages i Brug, indstillede Rigsarkivaren (18. Janr. 1900), at det allerede nu maatte overdrages Bygningsinspektør Kampmann at udarbejde Forslag med tilhørende Overslag til en ny Bygning af samme Omfang som den gamle. Dette gik Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet strax ind paa, og allerede i Septbr. s. A. sendte det det indkomne Forslag, hvori Udgifterne vare anslaaede til 173,000 Kr., til Rigsarkivarens Betænkning, idet det samtidig fremsatte en ny Tanke til nærmere Overvejelse. Med Hensyn til dette Punkt lød Rigsarkivarens Erklæring (af 26. Septbr. 1900) saaledes:

»I nævnte Skrivelse har det høje Ministerium imidlertid tillige paalagt mig at ytre mig om, hvorvidt der kunde være Grund til i Stedet for at udvide Arkivbygningen i Viborg at oprette et nyt Provinsarkiv i det sydlige Jylland, og denne Tanke skal jeg nu altsaa underkaste en Drøftelse. idet jeg tillader mig at forudskikke nogle Bemærkninger til Oplysning af Spørgsmaalets historiske Side.

Da Planen om at oprette Provinsarkiver var under Overvejelse, var det et ikke uvigtigt Spørgsmaal, hvor mange der burde være, og Tallet svingede da mellem 1 (i Kjøbenhavn for hele Landet) og 7 (dog ikke ganske svarende til Stiftterne). I min Forgængers Indstilling af 11. Febr. 1888, hvori han udførlig gik ind herpaa, anbefaledes 4 »Stiftsarkiver« (som de mindre heldig foresloges benævnte), nemlig to for Sjællands og Laaland-Falsters Stifter, et for Fyn og det syd-

lige Jylland og et for Resten af Jylland, men i det Forslag om Oprettelsen af et Rigsarkiv, som det høje Ministerium om Efteraaret forelagde Rigsdagen, var Tallet reduceret til tre ved en Sammensmeltning af de to førstnævnte Arkiver, og dette Tal blev som bekjendt det endelig vedtagne. Forinden dette skete ved Loven af 30. Marts 1889, var Forslaget dog undergaaet nogen Forandring for Provinsarkivernes Vedkommende — saaledes kom de til at hedde, ikke Stiftsarkiver —, idet Folketingets Udvalg (Betænkning af 19. Febr. 1889) ansaa det for urigtigt, at Arkivalierne fra Vejle og Ribe Amter førtes over til Odense, hvad der ikke heller var ganske tiltalende. Paa denne Maade blev der ét Arkiv for hele Jylland, for saa vidt en skjæbnesvanger Beslutning, som den dertil bestemte Bygnings Omfang ikke samtidig forøgedes i en tilsvarende Grad. Imidlertid havde der strax i Begyndelsen af Forhandlingerne paa Rigsdagen ytret sig en vis Stemning for Oprettelsen af flere lokale Arkiver, og dette gav Anledning til, at Gehejmearkivaren paa ny blev hørt. I en ret vidtløftig Erklæring (af 4. Decbr. 1888) anbefalede han da at indrette to eller, hvad der var endnu bedre, tre Arkiver i Jylland samt eventuelt et særegent for Laaland-Falsters Stift, men noget praktisk Resultat fik dette Forslag ikke, da hin Stemning for Udvidelsen af Arkivernes Antal synes at have tabt sig. I den nævnte Udvalgsbetænkning hedder det blot: »Udvalget anser det for Tiden ikke for rigtigt at gaa videre end til tre Kredsarkiver (3: Provinsarkiver), da en videre Spredning og Udstykning vilde medføre forøgede Udgifter og næppe heller være af væsentlig Betydning«.

Dette er Sagens historiske Side. Ser man nu med den Erfaring, som en halv Snes Aars Brug har givet, tilbage paa den trufne Ordning, kan der jo nok rejses en og anden Tvivl om, hvorvidt den i alle Henseender har været den bedste. Navnlig maa det vist indrømmes, at Viborg ikke var noget heldigt Valg som Arkivsted. Skjønt det baade fra Gehejmearkivarens og senere ogsaa fra det høje Ministeriums Side var gjort gjældende, at det vilde være upraktisk ved Valget af de Byer, hvor Provinsarkiverne burde have Plads, at lade sig lede af Hensynet til de historiske Minder, der knytte sig

til dem (f. Ex. til Viborg eller Ribe), men at man først og fremmest maatte tage Hensyn til Tilgængeligheden, valgte man Viborg, der vel efter Kaartet ligger i Jyllands Centrum, men dog er en afsidesliggende By i Henseende til Befolkningens Tæthed og Kommunikationerne. Der er ingen Tvivl om, at det havde været bedre at vælge Aarhus, som et Mindretal i Folketinget ønskede. Men ét er, hvad der den Gang formentlig burde være sket, noget andet, hvad der nu lader sig gjøre; medens man den Gang stod frit overfor Spørgsmaalet, kan nu det gjorte ikke gjøres helt om. Derimod kunde man maaske til en vis Grad hjælpe paa Fejlen.

Det er givet, at Arkivbygningen i Viborg er for lille, da den ikke længer kan modtage nye Afleveringer (jvfr. min Indstilling af 18. Januar d. A.). Mangelen paa Plads kan afhjælpes paa to Maader: ved at opføre en Tillægsbygning, hvad det foreliggende Forslag gaar ud paa, eller ved paa et andet Sted at oprette et nyt jydsk Provinsarkiv, som i sig kan optage en Del af Viborg-Arkivets Indhold og derved skaffe bedre Plads for den tilbageblivende Del af dette. Hvilken af disse Fremgangsmaader bør nu foretrækkes? Ved et nyt Arkiv opnaas, at den Del af Jylland, hvori det kommer til at ligge, faar kortere Afstand til det, og for denne Del vil altsaa Ulempen ved Viborgs afsides Beliggenhed hæves; den uheldige Omstændighed, at Læsesalen i Viborg er meget lille, hvad der vistnok vanskelig kan afhjælpes ved en Udvidelse, vil der derved blive raadet Bod paa; Arkivpersonalets Forøgelse, som samtidig bliver en Nødvendighed, vil have til Følge, at Arkivalierne hurtigere ville kunne blive gennemgaaede. Men ved Siden af disse Fordele er der ogsaa Skyggesider. Delingen af det jydsk Provinsarkiv i to vil besværliggjøre Forretningsgangen, idet der vil blive megen Brevvexling mellem de to Arkiver, ligesom ogsaa Rigsarkivaren vil faa forøget Arbejde i Retning af Korrespondance og Inspektionsrejser, og for Forskere, som paa Stedet ville undersøge et eller andet historisk Forhold, vil det ofte blive nødvendigt at besøge to Arkiver, medens de hidtil have kunnet blive ved det ene. Større Betydning end dette har dog

den finansielle Side af Sagen. Hvor dyrt det end vil blive at udvide Arkivet i Viborg, vil det blive endnu dyrere at bygge et hejt nyt Arkiv. Selv om man maaske kan gaa ud fra — hvad dog ingenlunde er sikkert —. at man kan faa en tilstrækkelig stor Grund overladt uden Betaling, skal der dog opføres baade Arkivarbolig og Læsesal og anskaffes Inventar til denne sidste, og det spares jo ganske ved at udvide Bygningen i Viborg. Dertil kommer saa den aarlige Forøgelse af Udgiften til Lønninger og Kontorhold. Der kan ved hvert Arkiv ikke være mindre end en Embedsmand, en Assistent og et Bud, og om det ogsaa rimeligvis kan blive nødvendigt i en ikke fjærn Fremtid, hvis Delingen ikke finder Sted, at foreslaa Personalet i Viborg forøget med en Assistent, er dette dog langt mindre end en Forøgelse af tre Mand, deriblandt en Embedsmand.

I Betragtning af den store Byrde, denne Fremgangsmaade vilde medføre for Statskassen, har jeg, da jeg i Vinter indkom med mit Andragende om, at der maatte træffes forberedende Skridt til en Udvidelse af Arkivet i Viborg, ikke turdet gaa ind paa det andet Alternativ: Oprettelsen af et nyt Arkiv. Jeg mente — og mener endnu —, at naar Loven af 1889 har fastslaaet en Ordning, og det efter megen Overvejelse paa de forskjellige Stadier af dens Vej og megen Talen frem og tilbage, tør man ikke allerede nu, naar der ikke er mere tvingende Grunde, søge at komme bort fra den. Hvad der vindes ved at dele Jylland i to Arkivkredse, hver med sit Arkiv, er dog i Virkeligheden ikke meget. Naturligvis er det en stor Behagelighed for de enkelte interesserede Personer at kunne gaa hen i et Arkiv i Stedet for at skulle rejse til en anden By for at søge det, men da der dog ikke kan lægges et Arkiv i hver Kjøbstad, kan den Behagelighed kun times ganske faa Mennesker, og skal man begive sig paa Rejse for at komme til Arkivet, siger det vel i Regelen ikke stort, om man rejser nogle Mile mer eller mindre. Det forekommer mig, alt vel overvejet, at det høje Ministerium ikke bør fremkomme med Forslag om at fravige den i Loven af 30. Marts 1889 trufne Ordning med Hensyn til Provinsarkivernes Tal.

Noget andet er det, hvis Rigsdagen finder, at det er de store Ofre værd at faa et Arkiv til i Jylland; da vil det sikkert være rigtig at tage, hvad der bydes. Men for at der ikke skal fattes en overilet Beslutning, bør det erindres, at i samme Øjeblik, som man bevilger Oprettelsen af et nyt jydisk Arkiv, vil Kravet om et særligt Arkiv for Laaland-Falsters Stift dukke op. Det har været fremme før, og det er i og for sig slet ikke ubilligt, men det betyder en ny Fordring til Statskassen. Og endnu ét. Forøges Provinsarkivernes Antal saaledes, vil det Tidspunkt utvivlsomt snart indtræde, da det bliver nødvendigt at oprette et nyt Embede som tredje Arkivar i Rigsarkivet, idet Rigsarkivaren da næppe uden at forsømme sine øvrige Embedspligter vil kunne føre det Tilsyn med Provinsarkiverne, som nu paahviler ham, men maa have den nævnte nye Embedsmand som et Mellemlid mellem sig og de enkelte Provinsarkiver. Allerede i sin Skrivelse af 4. Decbr. 1888 har den daværende Gehejmearkivar gjort opmærksom herpaa, og det er formentlig rigtigst at gjentage det.

Bestemmer man sig imidlertid alligevel til at oprette et Arkiv til i Jylland, vil ganske naturlig det Spørgsmaal melde sig, hvor det hensigtsmæssigst bør anbringes, og jeg maa da strax paa Forhaand bemærke, at jeg ikke tror, at det bør lægges i den sydlige Del af Jylland, som det høje Ministerium synes at have tænkt sig Muligheden af. Der er for det første ingen større Byer i denne Del af Jylland, og det er netop en større By, Arkivet helst maa oprettes i. Ribe vilde, som beliggende helt i Yderkanten, omtrent være det sletteste Sted, man kunde vælge; ulige bedre var det at tage en af Byerne paa Østkysten, maaske snarest Fredericia, som er et Jernbaneknudepunkt. Det kommer, som tidligere berørt, ikke an paa Byens historiske Fortid, men paa dens Forbindelse med Omlandet. Der er imidlertid en anden Grund, som gjør det utilraadeligt overhovedet at ville have et Arkiv i Sydjylland.

Et Hovedformaal med Oprettelsen af et nyt Arkiv maa blive at skaffe det fyldte Arkiv i Viborg Luft, ved at en betydelig Del af dettes Indhold overføres til det nye. Gjøres det nye Arkiv mindst lige saa stort som det nuværende, saa-

ledes at mindst Halvdelen af dettes Arkivalier kan rummes i hint, vil der opnaas det samme for Viborg-Arkivet, som hvis det havde faaet den projekterede Tilbygning, og da vil en ny Udvidelse ikke behøves i mange Tider. Men skal det nye Arkiv indeslutte omtrent Halvdelen af Jyllands Arkivalier, maa det ogsaa være saaledes beliggende, at den tilsvarende Halvdel af Jylland har en let Adgang til det, og lægger man det i den sydlige Del af Halvøen, vil man derfor komme til at gjøre sig skyldig i en lignende Fejl som i sin Tid med Viborg, at man vælger en Afkrog. Skal det anbringes i den sydlige Ende af Landet, vil det ikke engang være rigtig praktisk at lade det omfatte hele Ribe Stift, thi for Ringkjøbing Amts Beboere vil det vist i Regelen være nemmere at søge til Viborg. Men at oprette et Arkiv for de to sydligste Amter, hvis Arkivalier i sin Tid ere beregnede til at udgjøre en Fjerdedel af samtlige jydsk Amters, maa jeg bestemt fraaade, fordi Arkivet i Viborg da kun vil blive af med en Fjerdedel af sine Sager og derfor snart vil være overfyldt paa ny. Kun paa én Betingelse bliver det naturligt at give Sydjylland et eget Arkiv, nemlig den, at ogsaa Nordjylland faar et (f. Ex. i Aalborg), men en saadan Udstykning maa vel forekomme alle betænkelig med de hidtil gjorte Erfaringer om Provinsarkivernes Benyttelse for Øje.

Nej, skal der oprettes et nyt jydsk Arkiv, bør det efter min Mening ubetinget henlægges til Aarhus. Det skulde da omfatte Aarhus Stift og de to sydlige Amter af Ribe Stift, medens Viborg blev Gjemmestedet for Arkivalierne fra de to andre Stifter og Ringkjøbing Amt. De to Arkiver vilde vel paa det nærmeste faa et lige stort Omraade. Man kunde indvende, at de vilde komme hinanden vel nær, og man kunde af den Grund maaske ønske at foretrække Horsens; men den Omstændighed, at Aarhus er en saa stor By, med Udsigt til mer og mer at blive en Slags Hovedstad for hele Jylland, taler stærkt til Fordel for denne By. Nu faar den jo ogsaa et stort Bibliothek, og Arkiver og Bibliotheker supplere hinanden paa væsentlige Punkter, saa at det er til stor Fordel for begge Anstalter ligesom ogsaa for deres Publikum, om de ligge i Nærheden af hinanden.

Altsaa tillader jeg mig at henstille, at det høje Ministerium anbefaler Udvidelsen af Arkivet i Viborg, men eventuelt gaar ind paa Opførelsen af et nyt Arkiv i Jylland, formentlig ubetinget i Aarhus. Samtidig bør det dog staa klart, at Laaland-Falsters Stift paa Grund af sin Beliggenhed da ogsaa har et berettiget Krav paa at faa et Arkiv.«

Et Par Uger efter, at denne Betænkning var afgiven, kom Sagen paa Tale i Folketinget under første Behandling af Finansloven for 1901—02, idet et af Tingets Medlemmer tog Ordet for, at det i Stedet for at udvide Arkivet i Viborg vilde være hensigtsmæssigere at opføre en Tilbygning til det nye Bibliothek i Aarhus og deri samle Aarhus Stifts Arkivsager, hvilket imidlertid blev imødegaaet fra anden Side¹. Selve Forslaget var den Gang endnu ikke forelagt Tinget; det kom først frem til tredje Behandling af samme Finanslov og gik ud paa, at der til Opførelse af en Tilbygning til Arkivet i Viborg som første Del af en Bevilling paa 173,000 Kr. skulde ydes 30,000 Kr. Forslaget blev ikke vedtaget.

Om den 1899 skete Indlægning af Vandledning se ovfr. S. 11.

¹ Folketingstidende 1900—01 Sp. 203 f., 419.

Af Rigsarkivet er udgivet:

Udsigt over de danske rigsarkivers historie. Af A. D. Jørgensen. 1884. 4 Kr.

Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold. I Uddrag. Ved C. F. Bricka. 1551—1555. 1885—86. 5 Kr. — 1556—1560. 1887—88. 5 Kr.

— Ved L. Laursen. 1561—1565. 1893—95. 7 Kr. — 1566—1570. 1896. 7 Kr. — 1571—1575. 1898. 7 Kr. — 1576—1579. 1900. 8 Kr.

Kongeloven og dens Forhistorie. Aktstykker. 1886. 1 Kr.

Meddelelser fra det kongelige Gehejmearkiv og det dermed forenede Kongerigets Arkiv for 1883—85. (Heri: **Vejledende Arkivregistraturer. I. Danske Kancelli 1513—1848.**) 1886. 4 Kr.

— for 1886—88. (Heri: **Den civile Centraladministrations Embedsstat 1660—1848.**) 1889. 5 Kr.

Regeringsskiftet 1784. Fremstillinger og Aktstykker udg. til Minde om den Regering, som løste Bondens Stavnsbaand. 1888. 4 Kr.

Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark. I Uddrag. 1. Bind. 1535—1648. Ved L. Laursen. 1892. 6 Kr.

Meddelelser om Rigsarkivet for 1889—91. 1892. 1 Kr. — 1892—94. 1895. 50 Øre. — 1895—97. 1898. 35 Øre. — 1898—1900. 1901. 50 Øre.

Vejledende Arkivregistraturer. II. Rentekammeret, Generaltoldkammeret og Kommercekollegiet. 1660—1848. Ved J. Bloch. 1892. 5 Kr. — III. **Finansarkiverne 1660—1848. Generalpostdirektionens Arkiv 1711—1848.** Ved J. Bloch. 1900. 3 Kr. 25 Øre.

De danske Provinsarkivers Bygninger. 1893. 1 Kr.

Den civile Centraladministration 1848—1893. Af G. N. Kringelbach. 1894. 3 Kr. 50 Øre.

Sønderjydske Skatte- og Jordebøger fra Reformationstiden. Ved F. Falkenstjerne og Anna Hude. 1895—99. 5 Kr.

Stiftamtænd og Amtmænd i Kongeriget Danmark og Island. Af J. Bloch. 1895. 2 Kr. 25 Øre.

Fonden ad usus publicos. Aktmæssige Bidrag til Belysning af dens Virksomhed. 1. Bind. 1765—1800. 1897. 4 Kr.

Civile Direktioner og Kommissioner samt andre overordnede Myndigheder under Enevælden. Af G. N. Kringelbach. 1899. 2 Kr.